

מודל הגיוס לצה"ל : חלופות וחידושים

סיכום דיוני 'שולחן עגול' ברוח בן-גוריון

בעריכת

ד"ר ראובן גל פרופ' שלמה מי-טל

יוני 2014

אודות מוסד שמואל נאמן

מוסד שמואל נאמן הוקם בטכניון בשנת 1978 ביוזמת מר שמואל (סם) נאמן והוא פועל להטמעת חזונו לקידומה המדעי-טכנולוגי, כלכלי וחברתי של מדינת ישראל.

מוסד שמואל נאמן הוא מכון מחקר המתמקד בהתוויית מדיניות לאומית בנושאי מדע וטכנולוגיה, תעשייה, חינוך והשכלה גבוהה, תשתיות פיסיות, סביבה ואנרגיה ובנושאים נוספים בעלי חשיבות לחוסנה הלאומי של ישראל בהם המוסד תורם תרומה ייחודית. במוסד מבוצעים מחקרי מדיניות וסקירות, שמסקנותיהם והמלצותיהם משמשים את מקבלי החלטות במשק על רבדיו השונים. מחקרי המדיניות נעשים בידי צוותים נבחרים מהאקדמיה, מהטכניון ומוסדות אחרים ומהתעשייה. לצוותים נבחרים האנשים המתאימים, בעלי כישורים והישגים מוכרים במקצועם. במקרים רבים העבודה נעשית תוך שיתוף פעולה עם משרדים ממשלתיים ובמקרים אחרים היוזמה באה ממוסד שמואל נאמן וללא שיתוף ישיר של משרד ממשלתי. בנושאי התוויית מדיניות לאומית שעניינה מדע, טכנולוגיה והשכלה גבוהה נחשב מוסד שמואל נאמן כמוסד למחקרי מדיניות המוביל בישראל.

עד כה ביצע מוסד שמואל נאמן מאות מחקרי מדיניות וסקירות המשמשים מקבלי החלטות ואנשי מקצוע במשק ובממשל. סקירת הפרויקטים השונים שבוצעו במוסד מוצגת באתר האינטרנט של המוסד. בנוסף מסייע מוסד שמואל נאמן בפרויקטים לאומיים דוגמת המאגדים של משרד התמ"ס - מגני"ט בתחומים: ננוטכנולוגיות, תקשורת, אופטיקה, רפואה, כימיה, אנרגיה, איכות סביבה ופרויקטים אחרים בעלי חשיבות חברתית לאומית. מוסד שמואל נאמן מארגן גם ימי עיון מקיפים בתחומי העניין אותם הוא מוביל.

יו"ר מוסד שמואל נאמן הוא פרופ' זאב תדמור וכמנכ"ל מכהן פרופ' עמרי רנד.

כתובת המוסד: מוסד שמואל נאמן, קרית הטכניון, חיפה 32000

טלפון: 04-8292329, פקס: 04-8231889

כתובת דוא"ל: info@neaman.org.il

כתובת אתר האינטרנט: www.neaman.org.il

מודל הגיוס לצה"ל: חלופות וחידושים

סיכום דיוני 'שולחן עגול' ברוח בן-גוריון

שהתקיים ביום רביעי, 19 במרץ 2014, י"ז אדר ב', תשע"ד

בעריכת

ד"ר ראובן גל פרופ' שלמה מי-טל

מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית

יוני 2014

ניתן לצפות בסרטון וידיאו מקוצר של 'השולחן העגול'

באתר מוסד שמואל נאמן: <http://www.neaman.org.il/%d7%9e%d7%95%d7%93%d7%9c-%d7%94%d7%92%d7%99%d7%95%d7%a1-%d7%9c%d7%a6%d7%94%d7%9c>

העורכים מבקשים להודות –

לכל משתתפי השולחן העגול ✚
למר מור סטון ✚
לפורום 'אסטרטגיית על' ✚

אין לשכפל כל חלק מפרסום זה ללא רשות מראש ובכתב ממוסד שמואל נאמן מלבד לצורך ציטוט של קטעים קצרים במאמרי סקירה ופרסומים דומים תוך ציון מפורש של המקור.

הדעות והמסקנות המובאות בפרסום זה הן על דעת המחברים ואינן משקפות בהכרח את דעת מוסד שמואל נאמן.

תוכן העניינים

1	הקדמה
3	הזמנה ל"שולחן עגול" ברוח בן-גוריון
7	משתתפים
9	סדר-יום
11	סיכום דיון השולחן העגול
36	חומר רקע : נתונים בין-לאומיים
39	סקר עמדות הציבור ביחס לצה"ל
40	קישורים למאמרים

ה ק ד מ ה

מסמך זה בא לסכם את השלב הראשון במסגרת פרויקט 'מודל הגיוס לצה"ל' -- חלופות ויחידושים', אותו יזם מוסד שמואל נאמן בתחילת שנת 2014. המסמך כולל, במרכזו, את מלוא דבריהם של משתתפי 'השולחן העגול', שהתכנס במוסד נאמן ב-19 במרץ 2014. המשתתפים הינם חוקרים, מומחים ואנשי מערכת הביטחון (בהווה ובעבר) שהכללתם ב'שולחן העגול' הייתה בעקבות מומחיותם והיידע הרלוונטי שלהם בנושא. הדברים תומללו על בסיס ההקלטה שנעשתה במהלך כל שעות הדיון. התימלול הועבר אז לכל אחד מן הדוברים ואלה החזירו אותם אלינו עם הערות, תיקונים ולעיתים גם עם תוספות קלות.

בנוסף, כולל הדו"ח הזה את ההזמנה לדיון ובה גם דברי ההסבר ו'הראציונל' להעלאת הנושא לדיון בעת הזו; רשימת שמות המשתתפים והרקע לעיסוקם בנושא; פירוט סדר היום של דיוני 'השולחן העגול'; ולבסוף -- תקציר סקרה עמדות ציבור ביחס לאפשרות מעבר משירות חובה לשירות התנדבותי בצה"ל; וכן קישורים לשורת מאמרים ועבודות שנעשו בתחום זה.

עיון בדברי המשתתפים ב'שולחן העגול' מעלה מייד מספר מסקנות עיקריות:

- * אין עמדה דומיננטית אחת בנושא; קיים מיגוון דיעות, לכל רוחב היריעה.
- * מפי אחדים מהדוברים נשמעו אמירות החלטיות ביותר בכיוון זה או אחר של הדיון, אך רוב הדוברים דווקא צידדו בשיפורים ותיקונים של המצב הקיים.
- * מבלי שהדבר יפתיע -- התברר שוב ושוב שחלק ניכר מן ההמלצות המקובלות על רוב הדוברים כבר נכלל בדו"חות קודמים של ועדות ומומחים, אך כמעט ולא יושם ע"י מקבלי ההחלטות.
- * מסקנה משותפת של רוב הדוברים היא שהנושא הספציפי של מודל הגיוס ('חובה או התנדבות') איננו יכול להיות מנותק משאלות עקרוניות ואסטרטגיות אחרות, כגון: מה הם תפקידיו של צה"ל? מהן התחזיות למצב הגיאוגרפי באזורנו? כיצד תחליט המדינה 'לטפל' בקבוצות מיעוט בתוכה? ועוד.

אנו מקווים שהדו"ח הזה יעורר עניין הן בקרב חוקרים העוסקים בנושא, הן אצל הגורמים המקצועיים ומקבלי ההחלטות והן בקרב הציבור הרחב. כאמור, זהו השלב הראשון במסגרת פרויקט זה; בשלב הבא נקיים יום עיון פתוח לציבור בו יושמעו גם עמדות ודעות – ולא רק עדויות מומחים -- בנושא הנדון. השלב השלישי, כך אנו מקווים, יהיה ספר, או אסופה, של כל המאמרים וההצגות שעלו במהלך הפרויקט כולו.

אנו מבקשים להודות, שוב, לכל מי שנטלו חלק בפרויקט זה ובמיוחד – למשתתפי 'השולחן העגול' שדבריהם מסוכמים במסמך זה.

קריאה נעימה!

פרופ' שלמה מי-טל
עמית מחקר בכיר

ד"ר ראובן גל
עמית מחקר בכיר

מוסד שמואל נאמן

הזמנה ל'שולחן עגול' ברוח בן-גוריון

ד"ר ראובן גל, פרופ' שלמה מי-טל

ינואר 2014

הקדמה

מאז היווסדו נשען צה"ל על מודל גיוס המוכר בכינויו הפופולרי "צבא העם". מי שעיצב במידה רבה את אופיו ומבנהו של צה"ל, כולל את מודל הגיוס שלו, היה דוד בן-גוריון. ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל ושר הביטחון שלה בשנים המעצבות 'יצר' את צה"ל עפ"י מודל ייחודי – הן במבנה כח האדם שלו, הן באופי משימותיו ותיפקודו והן בדוקטרינת הלחימה שלו -- על בסיס התנאים והאילוצים המיוחדים של אותה תקופה. למודל זה מספר מרכיבים, או מאפיינים:

- כלל כוחו של צה"ל מורכב משלוש קטגוריות של משרתים:
 - א. שירות חובה
 - ב. שירות קבע
 - ג. שירות מילואים
- שירות החובה חל על כל אוכלוסיית האזרחים בישראל -- אך ישנן קבוצות אוכלוסיה שונות הזכות לפטור מלא מהשירות, סיבות שונות.
- שירות החובה חל גם על גברים וגם על נשים.
- משך השירות לגברים הוא 3 שנים ולנשים -- שנתיים.
- במהלך שירות החובה נהנים החיילים מדמי כיס בגובה (ממוצע) של 600₪.
- ככלל, כל הגברים המסיימים את שירות החובה – עוברים לשירות מילואים, עד גיל 40 (חיילים), או 45 (קצינים). נשים, ברובן, פטורות משירות מילואים (פרט למקצועות מסויימים, ועד גיל מוקדם יותר).
- שירות הקבע – קצינים ונגדים המשרתים מבחירה, לאחר סיום שירות החובה שלהם, לאורך שנים -- מהווה כ-10% מכלל צה"ל.
- צה"ל כצבא מונהג ע"י קצינים ועל בסיס דוגמא אישית (בניגוד לצבא מונהג נגדים ומופעל 'מאחור').
- הקצינים בצה"ל 'צומחים' מלמטה, בתהליך של ברירה, סינון ואימון (בניגוד למודל של בתי ספר אליטיסטיים לקצינים).

מעבר למרכיבים 'אנושיים' (כח-אדם) אלו, מאופיין צה"ל כ"צבא העם" גם בזכות העובדה שהוא ממלא, בנוסף למשימותיו הצבאיות, גם משימות "בונות עם" (**Nation building missions**), כגון: חינוך, קליטת עליה, שילוב אוכלוסיות מיוחדות, התיישבות, טיפול במצבי חירום ועוד.

במשך שנים נהוג היה לייחס לצה"ל את פונקציית "כור ההיתוך", בזכות שילובם ומיזוגם של בני עדות ומגזרים שונים החברה הישראלית. גם כאן הייתה ניכרת טביעת ידו האישית של בן-גוריון.

בנוסף למאפייני מבנה הכח גיבש צה"ל מתחילת דרכו גם מאפיינים מיוחדים להפעלת הכח ולדוקטרינת הלחימה שלו. מלחמות שנות ה-60 וה-70 -- מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים -- שימרו ואף חיזקו מאפיינים אלו:

- השאיפה להעביר את הלחימה אל מעבר לגבולות ישראל.
- הצורך במתן מכת-מנע (Preemptive strike).

- דומיננטיות לכוחות היבשה (בעיקר רגלים ושריון) על פני הזרועות האחרים.
- איגוד הכוחות במסגרות דינאמיות (אוגדות) ולא במיקומים סטטיים (פיקודים מרחביים) ועוד..

אנו נמצאים כיום למעלה מששה עשורים לאחר הקמת המדינה והרבה מן התנאים והאילוצים המוקדמים של ראשית ימיה של מדינת ישראל כבר אינם קיימים או שהשתנו בתכלית. הדבר נכון הן למצב הגיאוגרפי-פוליטי במזרח התיכון, הן לאופי האיומים (הקרובים והרחוקים) על בטחון המדינה, הן למצבה הכלכלי והדמוגרפי של המדינה, הן לעמדות והלכי-רוח חברתיים ותרבותיים, הן להתפתחויות טכנולוגיות ומדעיות – והרשימה עוד ארוכה. זאת ועוד: גם 'העולם' השתנה, בתחום הצבאי, בעשורים האחרונים: אופי המלחמות כיום שונה ממלחמות העבר, רוב צבאות העולם עברו גם הקטנה (Down-sizing), וגם מעבר משירות חובה לשירות התנדבותי **AVF = All Volunteer Force**). מספרן של מדינות דמוקרטיות מערביות שעדיין מתקיים בהן גיוס חובה (Conscription) הוא מזערי וגם ברובן קיים תהליך של מעבר לצבא מקצועי-התנדבותי וכן אפשרות של שירות אזרחי חלופי.

כל התמורות הללו מעלות שאלות לגבי הצדקת המשך קיומו של מודל "צבא העם", המבוסס על שירות חובה מלא, בישראל של שנות האלפיים ועשרים. את השאלות הללו מעלים גם כלכלנים, גם אנשי רוח ואקדמאים, גם פוליטיקאים (מימין ומשמאל) וגם אנשי צבא (בעיקר בדימוס). מנגד, נראה כי קיים עדיין רוב לקולות המזהירים מפני סטייה מן המודל הקיים ומעבר למודל התנדבותי. בתוכם, נמצאים אלו המצביעים על שילובים ופתרונות ביניים בין שני הקטבים החלופיים.

מלה לגבי טרמינולוגיה: השימוש בביטוי 'שירות חובה' מתייחס לאופן הגיוס, מבחינת החוק, ההיקפים והמגזרים. הביטויים הנלווים לו -- "צבא העם", "כור היתוך" וכד' -- הינם תיאורים 'סיפורתיים' הנגזרים מאופיו של צה"ל המושתת על שירות חובה. מנגד, החלופה המוצעת נקראת לעתים 'צבא מקצועי', או 'צבא מתנדבים'. שני המושגים האלו מטעים: גם צה"ל כיום, המושתת על גיוס חובה, הינו צבא מקצועי לכל דבר, וגם בו יש מתנדבים (ליחידות מיוחדות, לקצונה, לתפקידים מסויימים). הביטוי הנכון יותר לחלופה המוצעת הינו, כמזכר לעיל, 'שירות התנדבותי'.

שולחן עגול

בכוונתנו לקיים דיון מעמיק, בצורת 'שולחן עגול' ובהשתתפות מומחים ובעלי ידע בנושא, לשם בחינת הנושא. הדיון ייבחן את שתי החלופות העיקריות, כמו גם את הוריאציות שביניהן, מן ההיבטים הבאים:

- מענה לצרכים בטחוניים, צבאיים, אירגוניים (כולל מילואים וקבע)
- היבטים כלכליים, יעילות, חישובי עלות/תועלת
- היבטים חברתיים-לאומיים: 'כור היתוך', צה"ל כ'סוכן סוציאליזציה' ומחנך, משימות 'בנות עם'
- היבטים חברתיים-תרבותיים: 'דור ה-Y', רשתות חברתיות, 'העולם הגלובאלי'
- נושא השוויון בנטל, צדק חברתי
- גיוס חרדים
- גיוס מיעוטים (ערביי ישראל)
- גיוס נשים

- זיקה (השפעה על ומושפעות מ-) תהליך השלום
- מגמות ושינויים בעולם.

-- המשתתפים בשולחן העגול יהיו **מומחים** שיציגו **תחומי יידע** שונים: אנשי צבא וביטחון; כלכלנים; סוציולוגים, מחנכים ואנשי רוח; פוליטיקאים; אנשי תקשורת; חוקרי צבא-חברה ואקדמאים;

-- דיוני השולחן העגול יתקיימו, בחלקם, במתודת 'דיוני אוקספורד' (Oxford debate): יוצגו מספר שאלות מפתח ואלה יידונו ע"י "אנשי בעד" ו"אנשי נגד".

-- כמו כן, על מנת לאפשר פרספקטיבה היסטורית לדיון, נקיים אותו '**ברוח בן-גוריון**': ננסה לשחזר שיקולים והנחות יסוד שהיה שוקל ומניח בן-גוריון לו היה צריך "להקים" את צה"ל **כיום**.

-- לקראת התכנסות הפורום יקבלו משתתפיו **סקירה השוואתית** כתובה על הנעשה בנושא זה בעולם.

-- בעקבות השולחן העגול וממצאיו, כחודשיים-שלושה לאחריו, יתקיים **יום-עיון** מורחב, פתוח לציבור, בו יוצגו המסקנות שיצאו ממנו. בנוסף, יופיעו ביום העיון הזה גם **אישי ציבור** (רמטכ"לים ושרי ביטחון לשעבר, בעלי עמדה ומעצבי דעת קהל וכד') שיביעו את דעתם על מסקנות אלו.

-- בסופו של תהליך דו-שלבי זה, בכוונתנו להפיק **ספר** (שייצא לאור במתכונת מקצועית-מסחרית) שיאגד בתוכו הן את דברי המומחים בעלי היידע (מדיוני השולחן העגול) והן את דברי בעלי הדעה וההשפעה (מיום העיון). יכללו בספר פרקים שיעברו עריכה מקצועית ושיפוט ע"י עמיתים.

-- נציין עוד כי נושא 'מודל הגיוס' והמסקנות שיעלו במסגרת הדיונים המדוברים – ייכלל בפרויקט '**אסטרטגיית-על לישראל**' (**Israel's Grand-Strategy**) שהושק לאחרונה במוסד שמואל נאמן (בהובלת פרופ' זאב תדמור ופרופ' עחי ארד).

המועד שנקבע לשולחן העגול הוא יום ד', 19 במרץ 2014, משעה 10:30 עד 15:00.

המקום -- חדר הישיבות העגול, מוסד שמואל נאמן, הטכניון, חיפה.

נשמח לראותך בין המשתתפים!

פרופ' **שלמה מי-טל**
עמית מחקר בכיר

ד"ר **ראובן גל**
עמית מחקר בכיר

מוסד שמואל נאמן

משתתפים

איתן אדרס יזם ומשקיע בחברות היי-טק, מנהל מפעלים בענף הפלדה. חוקר השפעות הגלובליזציה בביה"ס למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה (סיום עבודת דוקטורט). יו"ר הוועד המנהל של ביה"ס הריאלי העברי בחיפה. בעבר טייס קרב בחיל-האוויר.

פרופ' עוז אלמוג סוציולוג והיסטוריון בחוג ללימודי א"י, אוניברסיטת חיפה; מומחה לחברה הישראלית, בדגש על מגזרים, סגנונות חיים ותרבות פופולרית; עמית בכיר במוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית בטכניון; הקים ועורך, יחד עם ד"ר תמר אלמוג מהפקולטה לחינוך באונ' חיפה, את אנשים ישראל - מדריך אנציקלופדי אינטרנטי מקיף לחברה הישראלית (www.peopleil.org), הפועל בחסות מוסד שמואל נאמן.

בועז ארד לשעבר עמית מחקר במכון ירושלים לחקר שווקים; ממייסדי התנועה הליברלית החדשה ומשמש כדובר. מנהל מרכז איין ראנד בישראל ומנהל תקשורת בחברת תוכנה בינלאומית.

פרופ' אבי בן-בסט פרופסור מן המניין בחוג לכלכלה של האוניברסיטה העברית בירושלים. מתמקד בנושאי מקרו-כלכלה וכלכלת ישראל; לשעבר מנכ"ל משרד האוצר; שימש כיו"ר הוועדה לבחינת קיצור שירות החובה בצה"ל.

פרופ' נועם גבריאלי רופא (רפואת חרום) וחבר סגל לשעבר בפקולטה לרפואה של הטכניון (פיזיולוגיה); כיום יזם ומנהל חברות לפיתוח, ייצור והפצה של מכשור רפואי. בעבר חבר מועצת עיריית חיפה ויו"ר איגוד ערים חיפה לאיכות הסביבה.

תא"ל (מיל.) יהודית גריסרו סמנכ"ל שירות באל-על; בעבר יוה"ל"נ - יועצת הרמטכ"ל לענייני נשים.

ד"ר זאב דרורי מח"ט גבעתי ומפקד גלי צה"ל לשעבר; ד"ר להיסטוריה יהודית מטעם אוניברסיטת בן-גוריון. פרסומיו כוללים בין היתר: חלקו של צה"ל בהתיישבות, בקליטת העלייה ובחינוך, במדינת ישראל בראשיתה. סוגיות בביטחון ישראל. הביטחון הלאומי - מרכיביו והשלכותיו ההיסטוריות, ועוד; כיום מנכ"ל המכללה האקדמית כנרת בעמק הירדן, מרצה במחלקה ללימודי ארץ ישראל, יו"ר מייסד (לשעבר) של מכון כנרת ע"ש דן שומרון לקשרי חברה, בטחון ושלום.

אלוף גרשון הכהן חבר פורום מטכ"ל; בעבר מפקד המכללה לביטחון לאומי.

שאדי חלול הפורום לגיוס נוצרים לצה"ל.

פרופ' שי לין רופא, מומחה לבריאות הציבור ולניהול רפואי, בעל תואר שני ושלישי בבריאות הציבור מאוניברסיטת הרווארד; סא"ל במילואים, בעבר מפקד גדוד רפואה, סגן מנהל וראש היחידה לאפידמיולוגיה בבי"ח רמב"ם; כיום דיקן הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות באוניברסיטת חיפה.

ד"ר גלעד מלאך חוקר במכון הישראלי לדמוקרטיה, מתמחה במדיניות ציבורית ביחס לחרדים ומרצה מטעם אוניברסיטת בר-אילן במכללה החרדית ירושלים. עבודת הדוקטורט שלו, שנכתבה באוניברסיטה העברית, עוסקת ב"הסדריות חדשה: אסטרטגיות של מדיניות ציבורית ביחס לחרדים".

ראש כנסיה גבריאל נדאף הפורום לגיוס נוצרים לצה"ל; בעבר דובר הפטריארכיה היוונית-אורתודוקסית.

רב, פרופ' שלמה קליש מנהל קרנות הון סיכון המשקיעות בחברות עתירות טכנולוגיה בתחומים מגוונים, ב 20 שנה האחרונות; בעברו באקדמיה, לימד שיווק ויזמות באוניברסיטת תל אביב, ובאוניברסיטת רוצ'סטר בניו יורק; בעבר טייס קרב בחיל-האוויר; חזר בתשובה לחב"ד, ועוסק כבר שנים בנושאים הקשורים לחרדים, כולל גיוס, הכשרה, ושילוב בעבודה.

תא"ל (מיל.) אמיר רוגובסקי מנהל חטיבת השירות בחברת 'פרטנר תקשורת בע"מ', וכן מכהן כיושב ראש (בהתנדבות) של הקרן לסיוע לנפגעי טרור מטעם הסוכנות; פרש בשנת 2012 מצה"ל לאחר 26 שנות שירות. בתפקידו האחרון ראש חטיבת תכנון כח אדם (רח"ט תומכ"א); היה אחראי לקביעת מדיניות הגיוס, שירות החובה ושירות המילואים; שותף לוועדות ממשלתיות בנושא השירות בצה"ל, ובכלל זה ועדת עברי ומנהלת השירות הלאומי-אזרחי, והוביל את פתיחת מסלול "שחר" והרחבתו לגיוס אלפי חרדים לשורות צה"ל.

נטע גבאי תלמידת כיתה י"ב במרכז חינוך ליאו-באק, חיפה.

אילון קורונבוים תלמיד כיתה י"ב במרכז חינוך ליאו-באק, חיפה.

* * *

פרופ' זאב תדמור יו"ר מוסד שמואל נאמן.

פרופ' עמרי רנד מנכ"ל מוסד שמואל נאמן.

גיורא שלגי עמית מחקר בכיר, מוסד שמואל נאמן.

ד"ר גלעד (גילי) פורטונה עמית מחקר בכיר, מוסד שמואל נאמן.

ד"ר ראובן גל עמית מחקר בכיר, מוסד שמואל נאמן.

פרופ' שלמה מי-טל עמית מחקר בכיר, מוסד שמואל נאמן.

גברת דבי קאופמן קשרי חוץ, מוסד שמואל נאמן.

מור סטון עוזר מחקר, מוסד שמואל נאמן.

סדר יום

'שולחן עגול' ברוח בן גוריון

יום רביעי, 19.3.2014, י"ז אדר ב', תשע"ד

10:00 – 10:15 התכנסות

10:15 **דברי פתיחה** : ד"ר ראובן גל, פרופ' שלמה מי-טל

10:30 – 11:30 **היבטים צבאיים ביטחוניים** :
הצעת החלטה : "גיוס חובה חיוני כדי לענות על איומים אסטרטגיים ובטחוניים"
פותחים : תא"ל (מיל) אמיר רוגובסקי ; אלוף (מיל) גדעון שפר

דיון פתוח

11:45 – 12:45 **היבטים כלכליים** :
הצעת החלטה : "גיוס חובה הוא המודל האופטימאלי מבחינה כלכלית"
פותחים : פרופ' אבי בן בסט ; מר בועז ארד

דיון פתוח

12:45 – 13:15 ארוחת צהריים

13:15 – 14:00 **קבוצות אוכלוסייה מיוחדות** :
הצעת החלטה : "גיוס חובה הוא חסם בדרך לגיוס חרדים וערבים ולשוויון נשים"
פותחים : פרופ' שלמה קאליש ; תא"ל (מיל) יהודית גריסרו ; אבונא גבראל נדאף

דיון פתוח

14:00-15:00 **היבטים חברתיים לאומיים** :
הצעת החלטה : "גיוס חובה ('צבא העם') חיוני לשוויון חברתי ולגיבוש לאומי"
פותחים : פרופ' עז אלמוג ; אלוף גרשון הכהן

דיון פתוח

15:00 – 15:30 **סיכום מסקנות והמלצות להמשך** : ד"ר ראובן גל, פרופ' שלמה מי-טל

סיכום דיון השולחן העגול בנושא "מודל הגיוס לצה"ל"

ראובן גל: קראנו לפורום שלנו "שולחן עגול ברוח בן-גוריון", וברצוני להסביר זאת. מבנה צה"ל, תפיסת הביטחון של צה"ל, מודל הגיוס של צה"ל -- ודברים נוספים שנדון בהם היום, מוסדו למעשה לפני לא פחות מ-66 שנים. כשבן-גוריון ניסח את חוק שירות הביטחון הראשון בשנת 1949, הוא הציג דעה מאוד ברורה: צה"ל בעיני בן-גוריון היה לא רק גוף לוחם ששומר על קיומה של המדינה הצעירה. בן-גוריון ייעד לו לא פחות מאשר תפקיד היסטורי – שינוי פניו של עם שלם. על עם מגן צבא העם, עם כל הכרוך בכך. כיום, לדעתי, אנו מחויבים לשאול את עצמנו האם הדברים הללו עדיין נכונים ותקפים. פרספקטיבה זו תהיה מרכז הדין שלנו.

את היום חילקנו לארבעה חלקים, שבכל אחד נדון בנושא מנקודת ראות מסוימת. בסיום היום נוציא סיכום, ובתכניתנו לקיים בעוד כחודש וחצי-חודשיים יום עיון מקיף יותר על הנושא. נפתח את היום בהצגה קצרה של פרופ' מי-טל על מגמות גיוס בעולם.

שלמה מי-טל: במשך 40 שנים ישנה מגמה חזקה בקרב מדינות העולם לעבור מגיוס חובה לצבא מתנדבים בגרסאות שונות. כיום פחות מחצי ממדינות העולם מנהיגות גיוס חובה. מבין 13 הכלכלות הגדולות בעולם, קיים גיוס חובה בסין, ברזיל, רוסיה, מקסיקו ודרום קוריאה. מדינות רבות באירופה ביטלו גיוס חובה בעשור האחרון, וארצות הברית עברה מצבא חובה לצבא מתנדבים לפני 40 שנים.

ראובן גל: אנו עוברים לחלק הראשון ובו נציג תזה שאומרת שצבא מקצועי-התנדבותי הוא חיוני כדי לענות על **איומים אסטרטגיים-ביטחוניים**. עקב העדרו של אלוף במילואים גדעון שפר, אני אפתח במקומו ואצטט דברים מפי עפר שלח, שכתב ספר שמציג את התזה הזו. תא"ל במילואים אמיר רוגובסקי יציג תזה משלו ולאחר מכן נפתח זאת לדיון.

התזה העיקרית של עפר שלח אומרת שהאיומים שמופנים כלפי מדינת ישראל כיום הם שונים לחלוטין מהאיומים שהיו בשנות הקמת המדינה. לדבריו, 'אין להתמודדות עם האיומים הנוכחיים דבר עם הצבא הגדול, על פי המודל של גיוס עממי-כללי. באיום הגרעין האירני, או באיום החיזבאללה, שלא לדבר על איום לא ברור כמו הטרור, לא יטפלו אוגדות שריון בקרב תנועה באש ולא חטיבות חי"ר. הטיפול בהם איננו בהכרח צבאי, בוודאי לא רק צבאי. הוא יהיה נתון בידיהן של מערכות מיומנות וטכנולוגיות, המאוישות באנשי קבע, כדוגמת חיל-האוויר, יחידות מיוחדות ומפעיליהם של אמצעים טכנולוגיים מתקדמים. גם אם האיום הקונבנציונאלי ישוב להתפתח, המענים של ישראל יהיו תלויים, הרבה יותר מאשר בעבר, באש ולא בתנועה, ביעילות ולא במספרים גדולים'. זו תמצית התזה מנקודת ראות אסטרטגית-ביטחונית.

אמיר רוגובסקי: בפתח הדברים אבקש להדגיש שאיני מבקש להציג את התפיסה העוסקת בצבא "צבא העם" זה שיש לו תפקיד חברתי, אני מבקש לדבר על הצורך בשירות חובה ולא על חובת

השירות. על הצורך בצבא סדיר ובצבא מילואים. שיעור הגיוס מתוך הפוטנציאל הכללי בחברה הישראלית לא השתנה, לא ב-20 שנים האחרונות ולא מאז קום המדינה. חלק מהמספרים שמראים ירידה נובעים מתהליכים דמוגרפיים ואין להם שום קשר לקבוצה המרכזית. גודל הצבא הסדיר נקבע מתוך התפיסה הביטחונית של צה"ל, ותוך התחשבות בהזנה למערך המילואים ובהזנה למערך הקבע. השאלה היא אינה כמה חיילים צריך בצבא הסדיר, אלא כמה צריך בראייה של 20-30 שנה קדימה. חוק שירות ביטחון מייצר גיוס אוניברסלי של אוכלוסייה שאין בה תועלת לצבא, זה נכון. ההשוואה למדינות, כפי שהציג פרופ' מי-טל, צריכה להיות גם לפי המצב הביטחוני של אותן מדינות ועל כן הרלוונטיות שלה חלשה עד לא קיימת. מדינת ישראל אינה דומה לאותן מדינות, כיוון שהיא מתמודדת עם איום קיומי בגבולות שאינם גבולות שלום, ולכן היא צריכה צבא איכותי בהרבה מרוב המדינות. הנחת העבודה היא - צבא של מדינה הנאבקת על קיומה, הנמצאת בחוסר משמעותי בהיקפי האנשים לעומת אויביה, חייב להיות איכותי הרבה יותר מהצבאות הסובבים אותו. השאלה המוטלת על הכף היא איזה מודל גיוס יביא לצבא שיכול להתמודד עם איומים אלו. גיוס חובה מאפשר לבצע מיון איכותי של כל האוכלוסייה הפוטנציאלית, ולא מתוך אלו שבחרים לבוא לצבא. אין יכולת להביא את האיכות הזו במודל של גיוס התנדבותי-שכיר, והמשמעות של מעבר למודל שכזה תהיה הרסנית בהתמודדות עם האיומים האסטרטגיים, שהם איכותיים וטכנולוגיים בהרבה מאשר במלחמות העבר. חשוב גם להדגיש כי עצם העובדה שקיים גיוס כולל מאפשרת לנו לקרוא לו 'הצבא שלנו', זה נותן לגיטימציה הרבה יותר טובה להפעלת הצבא.

נקודה נוספת מתייחסת לתחום הטכנולוגי - אין אפשרות כיום לקיים הון אנושי של תשתית טכנולוגית ללא גיוס חובה לצה"ל. 50% מהמערך הטכנולוגי של צה"ל ניזון מבתי ספר שצה"ל שותף להם. בצבא מקצועי האליטה האיכותית לא תתגייס, לדעתי לא יהיה כמעט גיוס נשים, לא יהיה צבא מילואים, לא יהיה פיתוח של הון אנושי טכנולוגי ובעיקר הצבא לא יהיה הצבא שלנו. אם מסתכלים על המציאות הביטחונית כיום, מדינת ישראל לא יכולה להרשות לעצמה לפגוע ולו בקצת באיכות של המתגייסים והמפקדים שלה. כל מהלך שיפגע בכך הוא הרה אסון לביטחון מדינת ישראל בעת הזו ומכאן שזו העת הנכונה לדון במודל הגיוס, אך לא לשנותו. הדיון נכון אקדמית, היישום - לא בהווה.

זאב דרורי: למדינת ישראל אין את הפריבילגיה לתהות ולטעות. המדינה לא רוצה הנדסאים. אם היא הייתה רוצה אותם, היא הייתה נותנת להם תמריצים. לא חייבים רק מהנדסים כדי להחזיק את כל המערכות הטכנולוגיות המתקדמות בצה"ל. אנחנו לא באמת מבינים איך נראה צבא התנדבותי: יצא לי להיות שנה בכוחות המיוחדים האמריקאים, והחיילים ואף יחידות האיכות שלהם היו באיכויות נמוכות מאוד.

נועם גבריאלי: כיזם וכמי שמנסה לחשוב מחוץ לקופסה, אותי מעניינת השאלה שבמקרה של הסכמי שלום עתידיים, האם תהיה לכך השפעה על מודל הגיוס. אומרים שלא ניתן לצפות את פני העתיד, אך זהו תפקידו של שולחן עגול.

שלמה קליש: לדעתי כדאי שנסכים על המכנה המשותף – צבא ההגנה לישראל תפקידו להגן על מדינת ישראל, ותו לא.

גרשון הכהן: אני לא מסכים איתך. התפקיד הרבה יותר רחב: זהו בית הספר הכי חשוב של הנוער בישראל, והכלי החינוכי הכי חשוב.

שלמה קליש: ברצוני לציין מספר נקודות: (1) ברגע שמעמיסים על גוף משימה שהיא אינה המשימה העיקרית שלו, פוגעים ביכולת שלו לתפקד. לכן הצעתי שנתרכז בדבר שלשמו יש צבא – הגנה על מדינת ישראל מפני אויביה מחוץ. ברגע שמעמיסים על הצבא משימות נוספות, כמו, כור היתוך, שוויון לנשים, פינוי ישובים, ועוד ועוד, פוגעים במיקוד של הצבא וביכולת שלו להשיג את המשימה העיקרית. (2) האיזומים שעומדים לפנינו אכן השתנו. אנחנו לא מאוימים כרגע ע"י צבאות סדירים. צבא סוריה מפורק, צבא מצרים בצרות גם הוא, ויש שם ממשל ידידותי. האיזומים נגדנו הם ארגוני טרור למיניהם ואיראן. אך לא נראה שהצבא השתנה רבות כדי להגיב לכך. האם צריך כל כך הרבה טנקים? מטוסים? האם הצבא נערך נכון לאיזומים? (3) מקצועיות. חיל האוויר כבר פועל כחיל מקצועי לכל דבר. טייסים משרתים שרות ממוצע של עשרות שנים, וגם במילואים הם טסים לפחות פעם בשבוע. גם אחזקת המטוסים בחלק מהטייסות נעשית ע"י מיקור חוץ, ובשאר הבסיסים מבוססת על צבא קבע. והנה זה פלא – חיל האוויר הוא החיל הכי מקצועי ואפקטיבי, וכנראה שהוא גם יעיל יותר כלכלית. גם שאר החילות יעברו בשנים הקרובות לתפעול של ציוד היי-טק מתוחכם. יהיה צורך במקצועיות רבה כדי לתפעל את הציוד באופן יעיל. לכן מודל זה מתאים גם לשאר הצבא. יש לעבור למודל של צבא מקצועי. חששותיו של אמיר לגיטימיים, אך ניתן לבצע מודל משולב שבו כולם יעברו טירונות רובאי של 3 חודשים, ואלו שיבחרו להמשיך כלוחמים יראו זאת כקריירה. מעבר לצבא מתנדבים לא אמור לפגוע בתמיכת צה"ל בבתי הספר להנדסאים, אך הוא יפסיק את האפליה מול מי שלא מתגייס לצבא. אין שום סיבה שמי שמשרת בצבא יפסיד. לכן יש לתת משכורות הולמות לכל מי שמתנדב לצבא. לגבי רמת המתנדבים - אין בסיס להשוואה בינינו ובין ארה"ב, ואינטואיטיבית אני מרגיש שיגיעו אנשים איכותיים לצבא מתנדבים, אך צריך לבדוק בסקרים ואחרת האם באמת במצב כזה נאבד את כוח האדם האיכותי.

אבי בן-בסט: השינויים בעולם קרו באותן מדינות שבהן ההסתברות למלחמה פחתה מאוד, ושאינן מתמודדות עם עימותים שוטפים. נכון שהיום כנראה לא נתמודד עם מלחמות מסוג יום הכיפורים שעבורן נצטרך מאות אלפי חיילים, אך כן קיימת הסתברות לעימות כללי, ובעימות כזה נזדקק לצבא גדול יותר מצבא החובה. בנוסף, לשינוי שהזכיר עפר שלח הצבא אכן התאים את מבנהו לשינוי באופי

המלחמות הצפוי באשר למערך בגיוס המילואים, וניפה מסות אדירות של משרתים במערך המילואים. בקשר לאיכות המתגייסים, יש מחקרים שהתפרסמו בז'ורנלים הכי טובים שבדקו מה קרה לאיכות הצבא בארה"ב לפני ואחרי המעבר לצבא שכיר, והתוצאה הברורה היא ירידה משמעותית באיכות הצבא השכיר בארה"ב מגיע מהשכבות הכי נמוכות, מאחר ואין להם חלופות תעסוקתיות טובות.

איתן אדרס: במחקר שערכנו בקרב 2705 תלמידי י"א-י"ב מכל רחבי הארץ מהמגזרים חייבי הגיוס, מצאנו ש-58% מהבנים יתגייסו לצבא התנדבותי. במחקר שנעשה 20 שנים קודם לכן, התשובה החיובית לאותה שאלה הייתה 94%. זהו שינוי דרמטי ואי אפשר להתעלם ממנו. בין אלו אשר מתכוונים לשרת בצה"ל מצאנו שלמעלה מ-50% מהצעירים מחפשים שירות קל ולא מסוכן. ישנו גורם נוסף בעל השפעה מאוד חזקה על צבא התנדבותי – הגלובליזציה. מחקר מראה שככל שאתה יותר גלובליסט, אתה פחות מעוניין לתרום למוצרים ציבוריים. גיוס לצבא הוא דוגמה אופיינית לתרומה הנדרשת מהפרט על ידי המדינה כדי לאפשר לה לספק את המוצר הציבורי – בטחון לאומי.

גרשון הכהן: המומחים הם מומחים למה שקרה ולא למה שיקרה. מחר הסיפור יכול להיות שונה לגמרי. לדוגמה, בקרקס ישנה רשת ביטחון מתחת לחבל שעליו הולך הלוליינן. מסת הגיוס הגדולה היא רשת הביטחון. הטרור והמלחמות נמצאות על אש קטנה בין היתר מאחר ויש לנו את היכולת להפעיל מסה מגויסת. יש תפקידים רבים שבהם הבינוניות של המסה היא הנחוצה. אין מקום להשוואה בין מקצועיות חיל-האוויר לחילות היבשה. רוב הצבא הוא איננו הלוחמים. הצבא מחזיק מסוקים של מעל 50 שנה, זה מתאפשר בזכות חיילים סדירים ככוח אדם זול.

שלמה קליש: כוח האדם הוא לא זול, זו אשליה. הוא זול לצה"ל -- למדינה הם יקרים מאוד.

גרשון הכהן: מדינה היא איננה מפעל ואיננה מתקיימת רק ברווח, בטח לא מדינת ישראל. לא הכל נבחן בעגל הזהב של עלות מול תועלת. אינני רוצה להיות אמריקה, אני רואה בצבא ערך עליון ואני רוצה עם של לוחמים.

בועז ארד: המעבר לצבא התנדבותי בארה"ב אכן הוביל לירידה בנוכחות העשירונים הגבוהים בצבא האמריקאי, אך לאחר מכן היה תיקון, היה שיפור ניכר באיכות וישנה בקרה על התהליך הזה. בתגובה לאמיר שטען שלא נוכל לגייס את הנוער האיכותי לחילות הטכנולוגיים, הוא שכח להזכיר את העובדה שכבר היום מציעים מסלולים מקצועיים של כניסה לקבע. מסלולים אלו הם עסקת חבילה שכוללת צבא מתגמל ומקצועי. בתגובה לאלוף גרשון הכהן על כך שמלחמה היא תהליך בהתהוות, הייתי אומר שזהו טיעון לכך שאנו צריכים צבא גמיש, שיודע להיערך ולהתאים את העוצמות שלו לאיומים המשתנים.

עוז אלמוג: ישנו עיקרון סוציולוגי אוניברסלי שנקרא 'היתרון היחסי של הסטטוס קוו'. אנשים נוטים להניח שכאשר המצב גרוע, אם נשנה אותו זה עלול להביא למשהו גרוע עוד יותר. כשמדובר בארגון

צבאי, החשש עולה עשרת מונים. הצבא מאפשר לנו לעמוד מול איומים ממשיים וברור שבזמן שחרב הקיום מונפת מעליך קשה ואף בלתי אפשרי לבצע שינוי דרמטי. צה"ל הוא ארגון מצליח, שפרט לתחום המבצעי נחל הצלחה גם בתחום החברתי. צה"ל מהווה חלק חשוב ב-DNA של החברה הישראלית. להערכתנו, איננו נמצאים בנקודת הזמן שבה צריך לשאול האם צריך לשנות את מודל הגיוס. עברנו את הנקודה הזאת. עכשיו אנו נמצאים בנקודה שבה עולה השאלה מתי וכיצד לעשות זאת. אני כופר בנתונים של ממד"ה. את הירידה במוטיבציה לא תמצאו בנתונים הסטטיסטיים הרשמיים, אלא בירידה האפורה, מה שאנחנו מכנים בסוציולוגיה "הירידה הפנימית" – במקום שבו אנשים יכולים להוריד הילוך ולהתחמק מחובות תוך כדי השירות הסדיר ושירות המילואים. יתרה מזאת, באף סקר לא שאלו אותם שאלה שבה מעמידים בפניהם אלטרנטיבה לשירות הצבאי, לכן טבעי שכרגע הרוב רואה בו משימה הכרחית. לדעתי צה"ל נמצא בתהליך מתמשך של קריסה, וראינו סימנים לכך במלחמת לבנון השנייה וגם אחריה. חשוב מאוד לבצע שינוי בזירות, אבל באותה מידה חייבים לקפוץ למים הקרים באומץ ובישר ולשנות דברים מהיסוד.

שאדי חלול: מהנתונים שלנו בשטח אנו רואים שכל עוד אין גיוס חובה לנוצרים, הגיוס ההתנדבותי מהעדה הנוצרית הוא מוגבל – כמותית ואיכותית -- והצבא מאבד אנשים איכותיים.

איתי אסייג: אני לומד בבית הספר 'ליאו-באק' ואצלנו יש ממוצע של 98% מתגייסים. ישנם תלמידים אשר מתגייסים בלית ברירה ופה עולה השאלה האם הכמות חשובה או האיכות. אם הגיוס יהפוך להתנדבותי, אני די בטוח שהאחוז ירד משמעותית.

עוז אלמוג: בית הספר 'ליאו-באק' אינו מייצג את כלל בתי הספר הממלכתיים והאחרים, מאחר והוא מאוד אליטי. בנוסף, יש הבדל בין המוטיבציה לשרת לפני הגיוס לבין המוטיבציה אחרי שנתיים בשירות, שאותה אגב, בדרך כלל לא בודקים. אני לא מכיר סקרים של "שביזות".

נטע גבאי: נכון שבית הספר 'ליאו-באק' אינו מייצג, אך כל תלמיד שמתגייס לצבא רוצה לעשות משהו משמעותי. כמעט ואין אפשרות כזו בלי לחתום קבע. כך נוצר מצב שגם אנשים שלא תכננו לבוא, חותמים ונשארים. אלו האנשים הטובים באמת, והם לא היו מגיעים לצבא אם הגיוס לא היה חובה.

עמרי רנד: נכון שאף אחד לא רוצה להיות אמריקאי, אך הם עשו שם דבר גדול. הם הצבא הכי טכנולוגי בעולם. זהו צבא שיש בו מוטיבציה גדולה. יש שם היררכיה ועלייה בדרגות. החיילים משכילים והציבור מכבד אותם. המנהיגות שלהם הרבה פחות פוליטית מהמנהיגות בארץ. בעיניי, הרושם שנוצר לגביהם אינו נכון.

ראובן גל: אנו עוברים לחלק השני, שבו התזה העיקרית היא שצבא מקצועי-התנדבותי הוא בעצם המודל האופטימלי **מבחינה כלכלית**. יפתחו את הדיון שני דוברים: פרופ' אבי בן-בסט, שעמד בראש הוועדה לבחינת סוגיית קיצור שירות החובה בצה"ל, ובוועד ארד.

אבי בן-בסט: קודם כל אני רוצה להתמודד עם הטענה הראשונה, שאומרת שצבא מקצועי הוא יעיל יותר, קרי יעלה לנו פחות. זה בשום פנים ואופן לא נכון, והוא דווקא יעלה לנו יותר. מדינה שמצויה בעימותים מתמידים, בשעת חירום תצטרך צבא יותר גדול מאשר צבא החובה שיש לה כרגע. בצבא מקצועי צריך להחזיק באופן תמידי את כמות הצבא שנדרש בזמן עימות גדול והעלות היא גבוהה יותר באופן חד-משמעי. הנקודה השנייה היא שאכן ישנה בעיה במסגרת הנוכחית. לצבא אין שום תמריץ להתייעל בכל מה שקשור לשירות החובה ולמודל הגיוס. חייל החובה הוא משאב זול לצבא, אך למשק הוא משאב יקר. לפי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שכר השוק של אנשים שמסיימים צבא ובעלי השכלה תיכונית הוא 5,500 שקלים בממוצע לגברים. לעומת זאת, הצבא מקבל את החייל בחינם ומשלם לו עלויות מחיה בסדרי גודל של 1,500 שקלים. מאחר והחיילים ניתנים בחינם, השימוש בהם אינו יעיל. הצבא עצמו מעיד שיש לו עודף בחיילים עורפיים, ואפשר לתקן את המצב הזה.

בוועדה שעמדתי בראשה, הצבא הציג את האיומים ואת כוח האדם הנדרש כדי לענות עליהם, ומשם גזרנו את גודל צבא החובה הנדרש. היה קונצנזוס שאין צורך בשירות של 3 שנים, אלא ניתן לקצר את השירות בהדרגה לשנתיים. הממשלה אף אישרה את הדו"ח הזה¹, אך שלושה חודשים לאחר מכן פרצה מלחמת לבנון השנייה והצבא קיבל רגליים קרות. מהבדיקות שלנו, גם קיצור של ארבעה חודשים היה מותיר עודף של חיילים עורפיים. משם הגענו להצעה של מנגנון, שמשנה את שירות החובה ומכניס ראייה חדשה. הצענו לבצע שירות דיפרנציאלי ששיג שתי מטרות: יאפשר להיפטר מאבטלה סמויה ולראשונה יציג לצבא מחיר שוק לכל חייל. הצענו שכבר בשלב הראשון יהיו חיילים שיזכו לקיצור של 4 חודשים ויהיו שיזכו לקיצור של 8 חודשים. על הקיצור האחיד הצענו לצבא תוספת תקציב של 550 מיליון שקלים. על הקיצור הנוסף הצענו לצבא עוד קופה של 175 מיליון ₪ ואת היכולת לבחור בין שתי אפשרויות: להעסיק חיילים ב-4 החודשים האחרונים בשכר של 5,500 שקלים לחודש, או לשחררם לשוק העבודה. חייל ששירותו יקוצר בארבעה חודשים בלבד יקבל את התגמול מתוך הקופה לעיל. חייל שיזכה לקיצור של שמונה חודשים יותיר את התגמול בידי הצבא. כך יעמוד בפני הצבא מחיר שוק להעסקתו של חייל בשולים ולכן משך השירות בפועל יהיה אופטימלי. לא עשינו מחקר בין החיילים כיצד יגיבו, אך כן ביקרנו בכמה יחידות קרביות והצגנו לחיילים את המודל - הפידיבק היה מאוד חיובי.

בוועד ארד: הבעיה המרכזית בהכנסת המילה 'אופטימלית' לתוך הצהרת הדיון לגבי שיטת הגיוס, היא השאלה לאיזה גורם נרצה לעשות אופטימיזציה? מהו בעצם הגורם שאמור להפיק את הרווח

¹ הוועדה לבחינת סוגיית קיצור השירות בצה"ל (ועדת בן-בסט). הדו"ח לא פורסם, הוגש לשר הביטחון 31 בינואר, 2006.

המקסימלי? יסוד המחלוקת הוא האם המגויסים המשרתים בצבא עובדים עבור הצבא והמדינה או שמטרת הצבא והמדינה היא לשרת את הפרט והאזרח ולהעניק ביטחון לחברה האזרחית. התשובה שלי היא שעלינו להתאים את ההתייחסות לרוח התואמת את תפיסות אזרחי ישראל ולראות במדינה ובצבא כלים לשרות הפרט ולא להיפך.

בנוסף, נוצרים עיוותים הנובעים כתוצאה מהרצון להפוך את הצבא לכלי להשגת ערך השוויוניות, שוויון בנטל הוא ערך מיתולוגי שלא היה ולעולם לא יהיה. אין שוויון בין צעיר חרדי נשוי המתגייס לצבא נכנס למסלול של שנתיים במשכורת של 5,000 שקלים לחודש והכשרה מקצועית, לבין צעיר חילוני, משכבה סוציאקונומית נמוכה, שיאלץ לשרת שלוש שנים וצריך טיפול ת"ש ואישורי עבודה מיוחדים. נתוני הגיוס על פי הנתונים שידועים לי, כ-50% מהאוכלוסייה בגיל הגיוס, נשים וגברים, אינם מתגייסים מלכתחילה וכ-20% מתוך המתגייסים אינם מסיימים את שירות החובה המלא. פחות מ-12% מבצעים מילואים של יותר מ-4 ימים בשנה, ופחות מ-4% מבצעים שירות מילואים מלא, שמוגדר ל-26 ימים בשנה. סביר להניח שניתן לדייק נתונים אלו על ידי מידע עדכני יותר, אך נראה שלא חל שינוי מגמה שמרוקנת מתוכה את הדרישה לשוויון.

מחזורי גיוס לתקופה של שלוש שנים יוצרים תחלופה גבוהה. פעמים רבות נוצר מצב שבו חייל עובר הכשרה במשך חודשים ארוכים ומיישם אותה בזמן מועט, זאת בניגוד לארגונים מקצועיים בהם מכשירים כוח אדם לשנים רבות. כתוצאה מכך מושקעים משאבים גדולים במערכי הדרכה שהיו יכולים להיות מוסבים לשימושים יעילים יותר.

ועדת בן-בסט בדקה את העלות הנראית המיידית, אך איננו יודעים מהי העלות הבלתי-נראית הנובעת ממערכת שלמה של עיוותים. למשל, עבודות "מועדפות" המעוותות את הכלכלה הישראלית, מכיוון שמקום הזקוק לסבסוד אינו מקום עבודה מועדף המקיים עצמו באופן רווחי. (הכלכלה הישראלית תרוויח יותר מריבוי מקומות עבודה רווחיים ולא מכאלו הזקוקים לסבסוד). גם השירות הלאומי יוצר עיוות כלכלי במימון שירותים לא דרושים. עיוותים נוספים נוצרים כתוצאה מהאילוצים שאנו מטילים על הצבא לעסוק בנושאים כמו גיור, חינוך ולטפל בכל בעיה לאומית תוך הפקעת תחומים הולכת ומתרחבת מן החברה האזרחית (לצורך זה גם מסלולי הכשרה מקצועית המנסים לתקן עיוות במערכת החינוך וההכשרה המקצועית האזרחית). גיוס של חיילים שאינם מתאימים לשירות מאלץ להקים מערכי ת"ש עבור חיילים שאמורים לעבוד בעבודה נורמלית מלכתחילה, מערך חינוך, מערך דת שצריך להתחשב בכל המיעוטים, מערך פסיכיאטריה גדול, מערך משטרה צבאית ובתי כלא שמלאים עד אפס מקום לטיפול באנשים שעורקים כדי לקיים את משפחותיהם או סתם לא מתאימים התנהגותית. יש עדיין לחקור סוגיות שקשורות בזמינות של כלי נשק וחומרי חבלה בידי גורמים עבריינים בישראל. סביר להניח שאלו מושפעות ממצבם הכלכלי של חיילים ה"משלימים הכנסה" ממכירת ציוד וכן מאיכותם המוסרית של חיילים שהצבא נאלץ לקלוט.

כאשר שר האוצר יצא לאחרונה בתוכנית תיגמול בהנחות לרכישת דירה למי ששירת בצבא, הוא יוצר עיוות כלכלי שיפגע בשוק הדיור. עיוותים אלו נובעים מהניסיון לאתר דרכים עקיפות לתגמל את החיילים במקום לשלם להם בצורה ישירה.

אני רוצה לסכם בציטוט ממאמר בשם "מה לצבא במעברות?" שנכתב בדצמבר 1950, ע"י אברהם עופר, לימים שר בממשלת בן גוריון ומצעירי מפא"י המרדנים. הוא כתב: 'תקציב הביטחון הוא סודי ואין לציבור בקרה עליו, בניגוד למה שקורה בתקציבים אחרים. אם מתוך הכרח הגענו לדבר שלא קיים בשום מדינה דמוקרטית (אמצעים המתגלים מדי פעם בידי הצבא לעניינים שמחוץ לתחום פעולתו) -- הרי אין להכליל בתקציב זה דברים החורגים מענייני הביטחון, על מנת שניתן יהיה להעמידו לביקורת ציבורית. אזרחי המדינה קיבלו את ההנחה שהקובעים את תקציב הביטחון הנהיגו בו את אותו צמצום הקיים בכל שטחי חיינו, אך לאור המצב ולאור הסודיות יש חשש שלא כך הוא הדבר.²

גרשון הכהן: בשיטפון באסיה לא מזמן, מי הציל אותם? הצבא.

בועז ארד: הצבא יכול להמשיך ולהציל, אך אין זה אומר שהוא צריך להחזיק את מערכת החינוך, הגיור ועוד הרבה מערכות אחרות. יגיל לוי העלה את הטענה שצבא שמשלם שכר זה כמו זנות וסרסרות ויש לשנות הלך מחשבה זה. גם ועדת ברודט וגם ועדת יורם ארידור ציינו את העלות הכבדה של צבא החובה למשק. היה מחקר במכון פאלק, שצוטט על ידי פרופ' יוסי זעירא, ושהגיע לסכומים הרבה יותר גבוהים כתוצאה מעלות דינמית. כלומר, מהעובדה שאנו מעכבים לאנשים את הקריירה בשלוש שנים והם ישלמו על זה כל חייהם בצבירת ותק, צבירת דרגות שכר, פנסיה וכו'. הם יגיעו לגיל הפנסיה במצב הרבה פחות טוב מאשר היו יכולים להגיע אם היו נכנסים מוקדם יותר לשוק העבודה. עלויות החזקת חיילים שאינם מתאימים לצבא הן הרבה יותר יקרות. ברגע שמכניסים אדם לתוך מערכת עם אבטלה סמויה, אנו משחיתים את המידות הטובות זהו נזק מתמשך למוסר העבודה בישראל.

נועם גבריאלי: ראשית, אני נפעם מהדיון, מהרמה שלו וממומחיות הדוברים. השאלה שלי, בפן הכלכלי, היא: האם הייתה תמורה כלכלית להסכמי השלום עם מצרים, והאם היה שינוי בסד"כ³ צה"ל באזור עזה אחרי היציאה מעזה? אלו אירועים מן העבר שיש להם השלכות ישירות לגבי הפן הכלכלי ועל האפשרות לעבור למודל גיוס אחר.

גרשון הכהן: צה"ל שלפני הסכמי השלום עם מצרים החזיק במדבר סיני שתי אוגדות סדירות של טנקיסטים, שזהו משאב מאוד זול. מה שקרה בעקבות הסכם השלום, הערבים לקחו לנו את המקום שבו מיצינו את העליונות שלנו בלחימה מודרנית, שזה המדבר. הם העבירו את הלחימה למרחבים

² רפי מן, מה לצבא במעברות? "העין השביעית", 17.12.2013

³ "סד"כ -- 'סדר כוחות'; סך כל מספר המשרתים בצה"ל.

עירוניים ששם הכמות קובעת. כשאני מכניס גדוד לוחמי חי"ר לבניין 10 קומות בג'באליה, הוא נבלע שם. לעומת מה שהשקענו בגבול סיני, אנו כיום משקיעים בעזה יותר. קשה לדעת מה הייתה ההתפתחות אילו היינו נשארים בסטטוס קוו של אותם ימים של 76-77.

גרשון הכהן: הסכם השלום במצרים גם לא פתר את הבעיה בסיני. ההשקעה של הגדר שנבנית בסיני היא עצומה, ויחד עם הגדר שנבנתה ביהודה ושומרון זה מגיע לכמעט 15 מיליארד שקל.

שי לין: מהדברים שנאמרו עד כאן אני מסיק שאנחנו בעצם בעד צבא חובה, אבל עם תיגמול ראוי וללא ניצול. הבעיה היא שהצבא שלנו מנצל את כוח האדם הזול של חיילי החובה, זהו ניצול חברתי.

אבי בן-בסט: יש גם בזבוז, לא רק ניצול.

שי לין: כתוצאה מכך יש בזבוז. ראוי לשלם בגובה השכר הממוצע במשק כבר מרגע הגיוס של חייל החובה. זה יגביר את ההתייעלות וזה יהיה דבר נכון מוסרית, במקום להטיל מס לא צודק על אלו שכן משרתים. זה ימנע את הדחייה בכניסה לעבודה וגם לאקדמיה. מי יודע כמה מתמטיקאים הפסדנו רק משום שבגילאים 18-21 הם היו בצבא, עשו עבודה מצוינת אך לא הגיעו לאקדמיה למתמטיקה. זה ימנע גם בעיות ת"ש, שיוצרות עריקה וחוסר מוטיבציה, ויותר חרדים יתגייסו אם יהיה תיגמול משמעותי כבר מהיום הראשון.

איתן אדרס: התייעלות כלכלית היא דבר מאוד חשוב, אך יחד עם זאת אסור לשכוח שאנו עוסקים במדינת ישראל. אי אפשר להפריד את הדיון הכלכלי מהדיון הערכי-חברתי. השאלות של יעילות, אורך השירות וכדומה, הם נושאים חשובים אך משניים לשאלה העקרונית של חשיבות החלת חובת השירות הלאומי על כל אזרחי מדינת ישראל.

שלמה קליש: אין ספק שבצה"ל אבטלה סמויה מאוד גבוהה הגורמת לבזבוז כלכלי. הפתרון הוא לשלם לכל חייל משכורת מהיום הראשון, זה יגרום להקצאת משאבים נכונה יותר. חיל האוויר הוא דוגמה לצבא מקצועי כיום. את חיל המודיעין, את המערך הלוגיסטי ועוד גופים אפשר להוציא למיקור חוץ. זה יהיה יותר יעיל ויכול לעבוד גם בזמן מלחמה. הצבא צריך להתמקד בהכשרת החיילים המקצועיים. כשמכריחים אנשים שלא אוהבים להילחם ולא בנויים לכך, הם גורמים נזק במקום לעזור, ע"י הכנסת פחד ומורץ לב בקרב הלוחמים. שאנשים שיתנדבו להיות לוחמים מסיבותיהם השונות, בין אם זה ציונות או משכורת, תהיה להם מוטיבציה גבוהה יותר בהכשרה וגם במלחמה.

זאב דרורי: אני מעריך שמדינת ישראל לא הייתה מתגברת על בעיות שנות ה-50 בקצב כה מהיר, אם בן-גוריון לא היה משתמש בצה"ל ככלי אופרטיבי להתגבר על בעיות קליטה, חינוך וכדומה. בשיטת ההפרטה לא היו מתגברים על קליטת 750 אלף עולים. שאלה עוד יותר גדולה היא המיליטריזציה. עד כמה נותנים לצבא להתערב בכל מיני תפקידים אזרחיים? אנחנו לא רוצים חברה מיליטריסטית, שבה הכל נבחן דרך עיניים צבאיות. אני לא יודע אם עשו מחקרים גם על התרומה

הכלכלית של השירות הצבאי, אך השאלה שלי היא מהי המשמעות הכלכלית של צבא שלוקח על עצמו להיות צבא העם, צבא שבו החיילים מקבלים הכשרות ויוצאים עם מקצוע לשוק האזרחי. צבא שבו החיילים מקבלים ערכי יסוד, התנהגות, משמעת, הרגלי עבודה -- עד כמה זה תורם לכלכלה הישראלית?

אמיר רוגובסקי: המציאות מלמדת שגיוס חובה הנובע מהיבטים חברתיים של הרצון לגייס את כולם מייצר חוסר יעילות. אלמלא התפיסה החברתית (של "צבא העם"), לצבא הייתה ניתנת היכולת לגייס רק את מי שהוא רוצה, וחלק גדול מחוסר היעילות היה נמנע. המדינה לא מאפשרת לצבא להחליט באופן שרירותי שהוא לא מגייס את כולם. המדינה קבעה שסף הגיוס לא ירד מתחת לרף מסוים והתוצאה היא שהצבא אנוס לגייס גם את מי שהוא חושב שפחות מתאים, ולכן בתחום הגיוס הצבא לא פועל משיקולי יעילות. מאידך, לצבא יש היכולת להביא אנשים ליכולת תעסוקתית מאוד גבוהה ועם כישורים ומיומנויות לחיים. אולי נראה שהשירות מעכב את התפתחות החיילים, אך בפועל, בזכות תקופת השירות הם מגיעים לשוק העבודה הרבה יותר מוכנים. אני בהחלט מסכים שבאשר למשך השירות, הוא ארוך מדי ואני מקבל את ההמלצה שצריך לקצר אותו.

ראובן גל: האם אתה יודע לומר, אמיר, מדוע הצבא לא קיבל את המלצות ועדת בן-בסט אחרי מלחמת לבנון השנייה?

אמיר רוגובסקי: בשנת 2006, עם הגשת הדו"ח, הייתי מפקד הבקו"ם ולשכות הגיוס ("מיטב") ואני יכול להעיד שהרמטכ"ל קיבל את המלצות הוועדה. גם הצבא חשב שנכון לקצר את משך השירות והחלה עבודת מטה על איך מקצרים את שירות החובה. אבל אז, לאחר מלחמת לבנון השנייה, הגיעו לשתי מסקנות: ראשית, צבא המילואים היה מצוי בבעיה והיה צריך להקצות משאבים רבים לטובת הכשרת צבא המילואים. שנית, הצבא הסדיר פעל בעיקר בבט"ש ולכן ההבנה הייתה שנדרש להכשיר את הלוחם לתקופה ארוכה יותר, לתת לו כלים טובים יותר ושאינן זה הזמן לקצר את השירות ולהקטין את סד"כ החובה.

אני מאמין שצריך לקצר את שירות החובה ושלא צריך לגייס את כולם. תקציב החובה גם מעיק על הצבא. זהו לא תקציב חיצוני שהוא מקבל במתנה. יש לצמצם את ההוצאה על כוח האדם ולהקצות התקציב לדברים אחרים. קיצור שירות והתייעלות הם המהלכים הנדרשים ולא בהכרח מיקור חוץ, שכן ברוב המקומות הצבא לא יכול להוציא פעילויות מרכזיות למיקור חוץ, מכיוון שזה לא עומד במבחן כשמגיעה שעת הצורך.

יהודית גריסרו: אני מבקשת להוסיף זווית נוספת לדיון – מודל צבא העם הוא אחד מנכסי צה"ל ואף אחד מנכסי המדינה. אחת הדרכים לשימור ולטיפוח מודל צבא העם היא שימור וטיפוח הדימוי של צה"ל בעיני הציבור הרחב כארגון יעיל כלכלית. יעילות כלכלית היא חובה ערכית של צה"ל בשם העניין ובהיבט הנראות. יעילות כלכלית חיונית על מנת לתמוך את חיוניות שירות החובה. האזרחים

והגופים האמונים, נכון שידחקו בצה"ל להתייעל כלכלית למען צה"ל ולמעננו. תופעות של היעדר יעילות ובזבזנות נתפסת מכרסמות בחזקו של הטיעון הקורא לחיזוק מודל צבא העם. ההיסטוריה מלמדת כי במקום בו דחקו את צה"ל להתייעל, כולם יצאו נשכרים – עיין ערך תקציב המילואים והתמורות שחלו בניצול משאב זה והיטיבו עם כולם. יעילות כלכלית אינה עומדת בסתירה לשירות חובה, ההיפך הוא הנכון. יעילות כלכלית מוקפדת ומובחנת מחזקת את תחושת המיציא הפרטית והקולקטיבית ומדגישה את חיוניות מודל צבא העם. נכון יעשו קברניטי הצבא באם ימגרו את איי היעדר היעילות, אלו הסמויים מן העין ובוודאי אלו הגלויים.

בעניין אחר, שירות הנשים: אני מצטרפת לעמדתו של פרופ' בן-בסט – משך שירות דיפרנציאלי הוא נכון בכל מובן. משך שירות מובחן עניינית הוא נכון קודם כל ברמה הערכית. משך שירות גורף, שהמבחין היחידי בו כיום הוא המגדר, הוא פסול מיסודו. שוויון יושג במקום בו יש מוטיבציה שנובעת גם מצרכים כלכליים/מבצעיים. דוגמה מצוינת לאמור הוא סיפור שילוב הנשים במשמר הגבול. משמר הגבול הגדיל לעשות בשילוב נשים. מפקדי משמר הגבול זיהו את הפוטנציאל הגלום בנשים ואת היכולת לגשר על פערי כוח אדם כמותית ואיכותית כאחד. משמר הגבול בחרו לפתוח בפני נשים קשת רחבה של תפקידי לחימה עם מערכת תומכת ביישום הלכה למעשה. החלטה זו שיפרה את האטרקטיביות של החיל בעיני המתנדבות ללחימה, ואפשרה לאייש את השורות החסרות בלוחמות מוכשרות ומוטיבציוניות. לצערי ישנן גם דוגמאות אחרות של מערכים ויחידות, הדשנים בכוח האדם, שנעדרו מוטיבציה לשילוב נשים מתוך הכרה שהשורות תמולאנה ללא סייג גם ללא הנשים.

הערה נוספת למה שנאמר קודם נוגעת לתיגמול שירות החובה: השיח הקורא לתשלום שכר מינימלי לחיילי חובה הוא שיח שעלול להאיץ המעבר לצבא מקצועי. יחד עם זאת, תשלומי הקיום שמוענקים כיום לחיילי חובה הם אינם מספקים, בלשון המעטה, ויש צורך דחוף לתקן האמור ויפה שעה אחת קודם.

גרשון הכהן: מבחינת יעילות כלכלית, אנחנו מרוויחים בענק ולעולם לא נוכל להוכיח את זה. אני לא חושב שיש אבטלה סמויה בצה"ל.

אבי בן-בסט: הצבא אומר שיש. שלושה ראשי אכ"א רצופים אמרו שיש אבטלה סמויה.

גרשון הכהן: לצבא קשה להשתחרר מ-3 שנות השירות של הבנים, כי הצבא בשתי מגמות של משוואה בלתי מתכנסת. מצד אחד, את המילואים לא מגייסים יותר לתעסוקה מבצעית בגלל עלויות. מצד שני, הצבא הסדיר מחויב לייצר את כל הקו של התעסוקה המבצעית. יצרנו ציפייה לאומית לאפס חדירות בגבול וישנו פיקוח ופטרול ליד כל גדר. היום הסיכוי לחדירה הוא קטן, בין היתר בגלל שיטת הבט"ש שאין לה אח ורע בעולם. כדי לשנות את זה, צה"ל יצטרך לדבר עם החברה הישראלית כי זה אומר פרדיגמה ביטחונית אחרת.

אבי בן-בסט: אני חוזר ואומר שאם נעבור לצבא מקצועי, הוא יצטרך להיות גדול יותר מצבא החובה הנוכחי -- כדי להיות מוכנים למצב של עימות, זה פשוט יעלה הרבה יותר. הוועדה שלנו נתנה המלצותיה מתוך שיקולים שקשורים בארבעת הפרקים שנידונו ויידונו פה היום, ולא רק משיקול היעילות. הוועדה הזו הייתה ועדה לא רק של כלכלנים, אלא גם אנשי צבא כמו סגן הרמטכ"ל, והיא הגיעה למסקנה שצריך לקצר את השירות. אחרי מלחמת לבנון השנייה הצבא קיבל רגליים קרות. אחרי מלחמת לבנון השנייה, הקימו את ועדת ברודט שלקחה על עצמה לבדוק את זה מחדש. גם שם ישבו אנשי צבא ומסקנתם הייתה לדחות את הביצוע לשנת 2011. בוועדת פלסנר, יודקה שגב (בעבר ראש אכ"א) עמד בראש צוות שבחן את ההמלצות שלנו מחדש עם הצבא. לכן, בשנת 2012 ח"כ פלסנר כתב בדו"ח שלו שאפשר וצריך לעשות את זה. שלוש פעמים החליטו לבצע את מהלך הקיצור ושוב ושוב הצבא ברח מזה. הסיקו לבד את המסקנות: נורא נוח לעבוד עם צבא גדול בחינם.

ראובן גל: זהו הפרדוקס של הסטטוס קוו שעוז אלמוג דיבר עליו.

הפאנל השלישי בשולחן העגול שלנו עוסק בקבוצות **אוכלוסייה מיוחדות**: במצב של שינוי מודל הגיוס לצבא מקצועי, מה תהייה ההשלכות שלו על חרדים, על ערבים, ובתוכם נוצרים או מוסלמים, וכמובן גם על נשים.

שלמה קליש: בעיית האוכלוסייה החרדית היא שמאחר והם לא רוצים ללכת לצבא, הם מצהירים כולם על 'תורתם אומנותם' ולכן הם אינם יכולים לשרת וגם לא ללכת לעבוד וללמוד מקצוע, מה שיוצר בעיה בכלכלה. אם יהיה גיוס התנדבותי, זה ממילא יפתור את הבעיה לציבור החרדי והם יוכלו ללכת ללמוד ולמצות את הכישורים שלהם, לטובתם ולטובת המשק. חשוב להבין שהאוכלוסייה החרדית היא מאוד רציונלית. לא כל מה שהמנהיגים אומרים, כולם עושים. זה הרבה יותר מורכב ממה שמנסים להציג בתקשורת. בגדול, יש היום תמיכה של רוב המנהיגים החרדים בגיוס לצה"ל. לצערנו, חוק הגיוס החדש, אם יעבור, רק יחזיר אותנו אחורה, מפני שאי אפשר לעשות מהלך כזה בכפייה. אם תהיה החלטה על גיוס לשירות קצר, ושהצבא ייקח את המובחרים למסלולים יותר ארוכים, בתשלום משכורות כבר בהתחלה -- במודל כזה, מספר החרדים שיתגייסו יהיה גבוה בהרבה מאשר כיום. מדובר על אנשים שהם בדרך כלל נשואים עם ילדים ועם לחץ כלכלי. הציבור החרדי מגיב לאופציות כלכליות ופועל בצורה רציונלית. לכן, אם יהיה צבא התנדבותי שמשלם משכורות מתאימות, נראה שמספר החרדים ילך ויגדל ביחס למצב כיום.

ראובן גל: זו אמירה מאוד מעניינת, אך היא גם אומרת שהמוטיבציה תהיה תעסוקתית גרידא.

שלמה קליש: זה חלק מהעניין, כן. הלומדים שבאמת מתאימים ללמוד ימשיכו ללמוד. כיום, רוב הקהל לא באמת לומד ורק נרשם בישיבות כי הוא אינו רוצה לעשות צבא.

אבי בן-בסט: הסיבה שהחרדים אינם בצבא או בשוק העבודה היא מהחשש שמפגש עם אוכלוסייה חילונית יגרום להם להיות לא חרדים. אני מעריך שההסתברות שחרדים ישתלבו בשוק העבודה באם יתגייסו לצבא היא גבוהה בהרבה מאשר אם נפטור אותם מהצבא לטובת השתלבות בעבודה.

יהודית גריסרו: אני מבקשת לפתוח את דבריי במחאה על מיעוט הנשים בדיון זה. השתתפותן של נשים בשיח ובתהליכי קבלת החלטות, יותר משהיא נדרשת בעבור הנשים, היא נדרשת לשיח. שילוב נשים בהיקף מתאים מעשר את השיח ומעניק נקודות מבט אחרות, שנובעות מעצם היותנו שונות. שיח רב-גוני לעולם יהיה אפקטיבי יותר.

אני מצדדת בעמדתו של פרופ' קליש: נקודת פתיחה אחידה היא נקודת פתיחה נכונה בדרך שקוראת לשוויון. אבקש להחזירנו להיסטוריה של שירות הנשים בצה"ל: הוא הצבא היחידי בעולם המגייס נשים לשירות חובה מכורח חוק. העובדה המפליאה לא פחות היא ההחלטה לממש האמור משחר היווסדו של צה"ל. הימים בהם התקבלה החלטה זו הם ימים שלא היו מאופיינים בשיח ליברלי בעצימות גבוהה (באותם ימים עוד היו מדינות מערביות שבהן לא הייתה זכות בחירה לנשים, כמו שוויץ, ואילו במדינת ישראל הצעירה החליטו על שירות חובה לנשים). בכתבי בן-גוריון ניתן למצוא הנמקה לזו ההחלטה וברשותכם אומר זאת במילותיי שלי: תביעת חובות זהות מנשים מלמדת על הכוונה להעניק להן זכויות שוות. שוויון בכלל ושוויון הזדמנויות בפרט מתחילים בחובות אזרחיות זהות. האמור בוודאי נכון לגבי כל האוכלוסיות המיוחדות שדנו בהן – חובות זהות, ציפיות זהות ונקודת פתיחה אחידה הם תנאים הכרחיים להענקת הזדמנות אמיתית וכנה לכל איש ואישה, ולכל אדם באשר הוא. הרמה ההצהרתית היא צעד חשוב ביותר, אך היישום חשוב לא פחות. ביישום ישנו נדבך נוסף שנוגע לשונות הרלוונטית, התייחסות להבדלים בין אנשים שנובעים מתהליכי סוציאליזציה, הבדלי תרבות, שונות אובייקטיבית ועוד. בהסתכלות רטרוספקטיבית על שירות הנשים, ניתן לזהות לא מעט יישומים קלוקלים שגרעו משוויון ההזדמנויות. דוגמה בולטת היא הכשרה לקצונה של נשים ביחס להכשרה לקצונה של גברים – עוולה שלשמחתנו תוקנה בעשור האחרון. על פני חמישה עשורים לפחות נשים הוכשרו לקצונה בתהליך מגדרי וללא שום רלוונטיות לעיסוק, יישום שכרסם כל חלקה טובה בערך השוויון ויצר תהליך של הפחתת והדרת נשים. חרף כבדת הדרך הארוכה שצעד צה"ל בנושא שירות הנשים, גם היום ישנן פרקטיקות שאינן מקנות הזדמנות שווה לנשים. גם היום יש תהליכי מיון מובחנים מגדרית. על צה"ל מוטלת החובה להפוך כל אבן בתהליכי המיון, הגיוס והקידום, ולהסיר את החסים המובנים.

גבריאל נדאף: ברשותכם, אני רוצה להודות לכם אישית על כך שהזמנתם אותנו להשתתף בדיון החשוב הזה. אנו יושבים אתכם כאן כנוצרים עם שורשים ארמים-יווניים, ולא כערבים. אנחנו מכירים היטב את הקונפליקט בין הערבים לבין היהודים, ואנו מבקשים להוציא אותנו מתוך העוון הזה. זה הזמן לומר מי הם הנוצרים ומהי הזהות שלהם. אם הנוצרים והערבים היו באמת עם אחד, לא היו

נטבחים הנוצרים על ידי אחיהם הערבים בכל מדינות ערב מסביבנו. הנוצרים צריכים להבין שהגורל שלהם קשור לגורל היהודים בארץ, ושיש המון במשותף ליהדות ולנצרות. הקמנו את הפורום בשנת 2012 במטרה להביא להשתלבותם המלאה של העדה הנוצרית דוברת הערבית בחברה הישראלית, ומתוך דאגה לכלל הנוצרים. בפורום נמצאים נוצרים מכל העדות במדינה. הפורום פועל גם במשעולים אחרים ומפתח צעירים וצעירות נוצריות, מחנך אותם ומעודד אותם לשמירה על זהותם ותרבותם הנוצרית הייחודית והשתלבותם במדינת ישראל. הפורום פועל מתוך אמונה שצה"ל הוא כור ההיתוך של החברה הישראלית, וכי השירות בו מהווה כרטיס כניסה לחברה הישראלית. כל זאת מתוך אמונה בזהותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, ומתוך שאיפה ופעולה למען שוויון, בזכויות וחובות כאחד.

ראובן גל: אני ארשה לעצמי לשאול אותך שאלה שנוגעת לנושא שלנו. האם הפעילות שלכם תהיה באותה עוצמה בשירות חובה כמו בשירות התנדבותי?

גבריאל נדאף: מיד אגיע לתשובה הזו. פעולתו החשובה של הפורום אינה עוברת בקלות בין מנהיגי המגזר הערבי, והם מנהלים מסע הסתה איום שמוביל לכדי אלימות של ממש כנגד הפורום שקם באומץ לב גדול. למרות זאת, ישנה עליה משמעותית במספר המתגייסים הנוצרים שמתנדבים לצה"ל, מ-35 בשנים קודמות ועד ל-100 מתגייסים ומתגייסות בשנה שעברה. לדעתי, הייתה זו טעות היסטורית שלא גייסו את הנוצרים בשנות ה-50, וכיום אם הפעולה הזו לא תצליח, היא לא תחזור על עצמה בעתיד. אני חושב שהצבא הוא בית ספר להרבה ערכים, וצריך להתקיים גיוס חובה.

נועם גבריאל: כיום זו התנדבות עבורכם. מתגייסים היותר טובים או הפחות טובים?

גבריאל נדאף: אלו שהתגייסו, לא היה בכוונתם ללכת למישור האקדמי.

גרשון הכהן: בינוניים, כפי שציינתי קודם.

שאדי חלול: אני התגייסתי לצבא בשנת 1993. תחילה רצו לגייס אותי למג"ב ולבסוף התגייסתי לצנחנים לאחר מאבק קשה. הפורום הוקם כדי שהצעירים שרוצים להתקדם במדינה, לא יחוו את אותם חוויות שאנחנו עברנו, ועל מנת לקדם ולהכשיר אותם לאזרחות ולהשתלבות במדינת ישראל. הרוב המוחץ של הנוצרים מבין שפגיעה במדינה היא גם פגיעה בקיומם. יש לנו את אותו הגורל ואת אותו העתיד, ולכן גם צריכות להיות אותן חובות ואותן זכויות. כיום חיילי צה"ל מופלים לרעה, ולמי שלא משרת יש יותר זכויות מאשר לחיילי צה"ל. אלו שלא מתגייסים הולכים ללמוד ומקבלים יותר מאשר המתגייסים. אם המדינה תעניק יותר זכויות לחיילים, גם הנוצרים יתעודדו ויתגייסו בהמוניהם. אנחנו בעד צבא חובה, אך לא צבא שמפולג ליחידות של בדואים, דרוזים ונוצרים. שלא יקרה לנו מה שקרה בלבנון, שם הצבא התפרק וכל יחידה הלכה לכיוון העם שלה. צריך השתלבות אחידה לצבא מאוחד. המדינה הייתה צריכה להשקיע במרונים ובכלל הנוצרים בארץ, ולא רק בדרוזים. לנוצרים

וליהודים במדינת ישראל יש את אותם אינטרסים, אותם חששות, אותו גורל ואותם קווי דמיון. לסיכום, בכל מודל גיוס שתבחרו, חשוב שהנוצרים יתגייסו. לא יהיה קל בהתחלה, אך כשיפתחו להם הכשרות והשתלבות במדינת ישראל, הנוצרים יראו את טובתם וירצו להתגייס.

שי לין: ראשית כל, אני רוצה להביע הערכה רבה לפועלו של האב גבריאל ושל שאדי. הם טוענים שיש מיעוט שמתגייס, אך אלו שלא מתגייסים מרוויחים שלוש שנים של עבודה, וכך נוצרת אפליה נגד אלו שמתגייסים. תלמידי ישיבה מקבלים כ-5,000-6,000 שקלים בחודש. דרוזי שמתגייס לא בונה את ביתו כמו דרוזי שלא מתגייס. לדעתי, צריך להיות טיפול שורש. נקודת ארכימדס היא תשלום שכר מיום א', כך לא תהיה אפליה דתית ומס שאיננו צודק.

ראובן גל: אתה מציע תשלום בגיוס חובה, ולהטיל את החובה על כל המיעוטים?

שי לין: לא רק על המיעוטים, אלא על כל תושבי מדינת ישראל. העניינים הם גם אוכלוסייה מיוחדת ורבים לא מתגייסים ומחליטים לערוק בגלל המצב הכלכלי שלהם. אם נשלם שכר ממוצע מיום א' נוכל לטפל באוכלוסיית העניים. לחלק הזה הייתי מעדיף להשתמש בכותרת: 'גיוס החובה הוא זכות. תשלום מלא הוא תיגמול ללא ניצול. תשלום הוגן הינו הזדמנות לגיוס האוכלוסיות המיוחדות'.

נטע גבאי: ממש לפני הגיוסים, בשלב המיונים, הבנות פחות מחוברות ופחות רוצות ללכת לצבא מאשר הבנים. בנים רוצים להתגייס לשירות קרבי ומעניין, יותר מאשר בנות. אני חושבת שבגיוס התנדבותי יהיה רוב של גיוס בנים על פני בנות, זה יפגע בשוויון הנשים. אולי יש הבדל במשך השירות, אך העובדה ששני המינים עושים צבא תורמת לשוויון. בנות שרוצות להתגייס לשירות קרבי מתקבלות במבט עקום. אני מסכימה עם יהודית שצריך יותר שוויון בתוך הצבא. יש לי הרבה חברים דרוזים שמתגייסים זה תורם המון לשוויון בינינו, לכן אם גם הערבים יתגייסו השוויון בינינו יגדל.

גלעד מלאך: אני רוצה להתייחס לנושא החרדים ולעניין של איך יוצרים תהליך של שינוי חברתי. לאחר תהליך בן 10 שנים של חוק טל, שבוטל על ידי בג"צ, ישנו ניסיון לקפיצת מדרגה בדמות חוק חדש, שמכוון להגיע למצב שבו רוב החרדים יתגייסו לצה"ל. לטעמי יש כאן חוסר הבנה של תהליכי שינוי חברתיים. מסלולי שח"ר, הנח"ל החרדי והשירות האזרחי יצרו מצב שבו 25% מכלל האוכלוסייה החרדית הגיע מרצונו למסלולי שירות. ברמה הפורמלית, נדמה שהחוק החדש מטיל גיוס חובה על החרדים, אך בפועל הוא יוצר נסיגה בגיוס לצה"ל לעומת תמרוץ כלכלי שיכול היה להמשיך את קידום הגיוס באוכלוסייה זו.

עוז אלמוג: הדיון מדגים עד כמה הבעיה מורכבת מבחינה חברתית. אני רוצה להצטרף ולהודות למר נדאף ולמר חלול על האומץ שלהם. הכומר נדאף הוא בעיני מהאנשים האמיצים והמוסריים ביותר בעת הזאת. זה קל ולא פשוט להתמודד עם מסכת של חרמות ואיומים פיזיים. יום אחד כשיסכמו את השינויים שהתחוללו כאן ביחס של המיעוטים למדינה ושל המדינה למיעוטים, זה אחד האנשים

ששםם ייחרט בפנתיאון. עד היום הנהגת הציבור הערבי, לעדותיו השונות, הייתה מנותקת מן האוכלוסייה הרחבה והזיקה יותר משהועילה. חלק גדול מהציבור הערבי, כולל המוסלמי, רוצה לשרת שירות אזרחי. ההנהגה הערבית, ברוב רשעותה ואטימותה לא מאפשרת את זה, ולכן פועלו של הכומר נדאף כל כך משמעותי.

האליטה היהודית החילונית נטשה את צה"ל, ולוואקום הזה נכנסו אוכלוסיות פריפריאליות. בשלב הראשון זה יצר בעיה שצה"ל סירב לדבר עליה - ירידה באיכות הקצונה. היום קורה דבר מאוד מעניין, האוכלוסיות הפריפריאליות מביאות איתן מינרלים חדשים חשובים ביותר שימנפו את צה"ל ואת החברה הישראלית. אני חושב שכאשר יותר חרדים ייכנסו לשירות הצבא, זה כבר קורה טיפין טיפין, זה יתרום לא רק להם אלא לכולנו, מפני שזו אוכלוסייה מצוינת. האוכלוסייה הארמית-נוצרית תתרום גם כן לצה"ל, מאחר והיא איכותית ביותר עם רמת השכלה גבוהה מאוד. אנו צריכים למשוך אותם ולתגמל אותם. צריך לאותת לבחור ערבי, נוצרי או מוסלמי, שזה ישתלם לו גם מבחינה כלכלית לשרת בצה"ל.

ראובן גל: האם מודל של חובה או של התנדבות ישפיע לכאן או לכאן?

עוז אלמוג: צה"ל תמיד היה כרטיס לחברה הישראלית. הדוגמא הטובה ביותר היא הדרוזים. אגב, שייח' אמין טריף התנגד בראשית הדרך לשירות צבאי וכעבור זמן שינה את דעתו. כיום יש כבר אלופים וניצבים דרזים זה בהחלט תורם למעמדה של העדה בארץ. מדובר בהמון אנשים מאוד איכותיים וחייבים לתגמל אותם בפרסטיז'ה ובשכר. הם, כמו המוסלמים, חייבים לדעת שיהיה להם יתרון בשוק העבודה אם הם יתגייסו. בינתיים התגמול לא שקול לקורבן.

נועם גבריאלי: בנושא של החרדים אנו דנים בקרירות מסוימת, אך זהו שסע נוראי שאנחנו בעיצומו. בכל נושא גיוס החובה לצה"ל הסיטואציה היא נורא אקוטית. ברור שלא נסכן את ביטחונה של מדינת ישראל ע"י כך שנבחר מודל נוח יותר כדי לתקן את השסע, אך אם יש אפשרות כזו צריך לקחת גם את הנושא הזה בחשבון. החוסן של מדינת ישראל הוא אינו רק במספר התותחים והרקטות, אלא גם בחוסן הפנימי של שותפות הגיוס.

אבי בן-בסט: הקשיבו לחרדים עצמם, הם הלובי הכי חזק לצבא מקצועי. אייכלר מדבר על זה כל הזמן. למה? מפני שזה יפתור להם את הבעיה איתנו. צבא מקצועי מבוסס על כך שבמקום לגבות מאנשים את המס הדרוש למימונו במונחי זמן, גובים מהם את המס במונחי כסף. הם כל כך רוצים את זה כי גם מס בכסף, חוץ ממע"מ, הם כמעט ולא משלמים. וגם אם יעבדו, בהינתן מספר הילדים, הם לא יגיעו לרף מס ההכנסה. אומרים 'בואו לא נגייס אותם וטראו איך הם יעבדו'. במה הם יעבדו כשהם מסרבים ללמוד לימודי ליב"ה? קדנציה אחר קדנציה הם נלחמים לקבל את הכסף בלי להסכים ללימודי ליב"ה. ללא לימודי ליב"ה, אפילו אם ירצו לעבוד, לא יהיה להם במה.

ראובן גל: בקרב בוגרי שח"ר (שירות חרדים בצה"ל) 90% נמצאים בתעסוקה. הצבא מכין לתעסוקה.

זאב דרורי: ליווייתי את הנח"ל החרדי במשך 8 שנים במחקר. תהליכים לא קורים בשנה וגם לא ב-10 שנים. להערכתי, החרדים לא יגיעו מיד ל-25,000, אך הם נכנסים לצבא במספרים הולכים וגדלים. אני לא מאמין בכפייה ובכלא.

ראובן גל: תודה רבה. אנו עוברים לחלק הרביעי והאחרון בדיוננו, שיעשה אינטגרציה של כל הדברים יחד, כי הוא נוגע בראיה **התרבותית, החברתית, החינוכית והערכית** של השירות הצבאי. יפתחו עוז אלמוג, שהכין מצגת קצרה על דור ה-Y, וגרשון הכהן.

עוז אלמוג: בעיית הגיוס בצה"ל קשורה לבעיות אחרות, וכדי לטפל בה חייבים לטפל קודם בהמון משתנים אחרים. אני רוצה להכניס לנוסחה משתנה נוסף משמעותי, והוא פרופיל הדור הצעיר, דור ה-Y. מדובר בפרויקט מחקר שנעשה בחסות מוסד שמואל נאמן, יחד עם שותפתי ד"ר תמר אלמוג. זהו מחקר ארוך טווח של כמה שנים שמטרתו לתאר את דיוקן הדור הצעיר. המחקר המבוסס על סקרים, קבוצות מיקוד, ראיונות, ניתוח בלוגים, פייסבוק ועוד. חייבים לקחת בחשבון את ה-DNA של הקבוצה הזו שמאכלסת היום את כל החיילים והקצינים הזוטרים וחלק מהקצינים בדרגות הביניים. ברור שיש לה השפעה עצומה על צה"ל. אנו מדברים על 'שכבת הנכדים' החילונית, בערך כ-800 אלף נפש. זהו דור דיגיטלי, מאוד קפיטליסטי, הוא מאוד קשור לישראל אך הכי פחות ישראלי בסגנון החיים שלו. הם מקדימים להתבגר פיזית אך מאחרים להתבגר נפשית. הם לא מרדנים ונולדו לתוך רמת חיים גבוהה, אך גם רמת הדיכאון שלהם גבוהה. הם מחוברים למדיה 24 שעות ביממה ולא מסוגלים להתנתק. צה"ל כבר חיבר שקעים באוהלי הטירונים. בתחילת השירות הם חווים ממש תהליך גמילה. הם צמצמו את הפערים בין גברים לנשים שזו בשורה טובה מאוד בהיבט החברתי, אבל יש לזה השלכות בכל הנוגע לתרבותה גברית שאליה הושתת בעבר הצבא. הם מתרסקים ברגע שהם מתגייסים לצבא. זהו דור עם חוסן מנטלי נמוך בהשוואה לדורות קודמים, משום שעשינו לו הרבה הקלות לכל אורך הילדות. גידלנו אותם בצמר גפן וגוננו עליהם. הם משתעממים מהר מאוד ומחליפים עבודה בתדירות גבוהה. הם חייבים משובים חיוביים ומתקשים לקבל ביקורת. הם מאוד מולטי-טאסקינג ובעלי צורך עמוק לבידור וכישורי פנאי משוכללים. הם רוצים איזון בחיים שלהם ולא מוכנים להיות טוטאליים כפי שאנחנו בעבודתנו הממכרת והמשעבדת.

צה"ל לא מבין את הצרכים והרגישויות שלהם. הם מגיעים לא בשלים לתפקידים שדורשים בגרות מאוד גבוהה, וצה"ל מבזבז המון זמן כדי להכשיר אותם. צה"ל סובל מדימוי יורד בקרב דור ה-Y ואינו מהווה מקור משיכה כבר המון שנים לשירות ארוך טווח של האלפיון העליון ברמת האיכות. שאלנו אותם בסקר עד כמה הם מסכימים עם המשפטים הבאים, 'אהיה מוכן לסכן את חיי כדי להגן על משפחתי', 'אהיה מוכן לסכן את חיי כדי להגן על המדינה שלי'. ישנו הבדל תהומי בין השניים. 97% הסכימו להיגד הראשון ופחות מ-50% להיגד השני. בשאלה ספציפית אחרת על שירות אלטרנטיבי

הסתבר כי כ-50% רוצים לשרת בצבא בהיעדר אלטרנטיבה קוסמת. בשירות קרבי אנחנו מדברים על 25%. סף השבירה שלהם הוא נמוך וזהו דבר קריטי בשדה הקרב. יש לרבים מהם קושי לחיות בסביבה גברית (אלה הגברים הכי נשיים בהיסטוריה), וזה"ל הוא סביבה גברית. עם כל ההתקדמות שעשינו בתחום השוויון המגדרי זה"ל עדיין פוגע בנשים ומפלה אותן, גם אם ללא כוונה ומודעות. בשבילם זה"ל הוא מערכת סגורה מדי והם לא רוצים קריירה והתחייבות לתקופה ארוכה.

כפי שאמרתי, אני חושב שאנחנו קרובים לנקודת קריסה ובמילואים המצב כבר ממש גרוע. רוב הדור הזה לא מתאים לשירות צבאי במובן המסורתי, וזה מחזק את הצורך בצבא מקצועי ולמצער בשינוי משמעותי במבנה השירות ותוכנו. אגב, לא צריך להציג את הנימוק הציוני למתגייס, אלא את הנימוק האלטרואיסטי ולהסביר לכל אחד שיש מחויבות לשרת בשם העיקרון האלטרואיסטי. אבל חשוב לקחת בחשבון שמעל שנתיים הם לא מסוגלים לשרת. יש נפילה מאוד גדולה אחרי השנה השנייה. לדעתי גם טעות למקד את הדברים רק בשירות הצבאי, וחייבים להרחיב את הדיון לשירות ההתנדבות בחברה הישראלית. בהינתן שמדובר בדור שהוא תוצר של קריסת מערכת החינוך במשפחה ובבית-הספר, זה דווקא מחזק את הצורך בכור היתוך מסוים. השאלה איך עושים את זה. צריך לבנות מערכת שמסונכרנת עם כל המוסדות האחרים, כולל האקדמיה ועולם התעסוקה. אני ממליץ על חובת התנדבות קצרה עם תגמול הולם, שבתוכה יש את האופציה לבחור באלטרנטיבות שונות.

גרשון הכהן: בן-גוריון כתב: 'אסור לנו להתעלם שגם פה במדינה, במדינת ישראל, פועלים עדיין כוחות מפרידים ומפורדים. ההתפתלות המפלגתית והאידיאולוגית אצלנו אינה נופלת מזו של העמים הירודים והמקולקלים ביותר. רק הצבא יכול וצריך לשמש גורם מלכד ומעלה בעיצוב דמותו החדשה של העם הנוצרת במדינת ישראל. תפקיד חינוכי זה של הצבא הוא לא צורך לאומי חברתי בלבד, אלא גם תנאי הכרחי לביטחוננו'. אני מאמין שזו לא אימרה שהייתה שייכת רק לשנות ה-50. אדם שחי חיי חופש מתפרק, כי אדם צריך משטר. זהו כוח מלכד, בונה ויוצר ואין לו תחליף. כשיורד גשם ולשכן שלי יש בור מים, הבור שלו מתמלא. אם לי אין בור מים באותו הזמן, המים הולכים לאיבוד. טיפות המים שלי ושלו הן אותן טיפות. לכל טיפה יש את החופש לבחור וצריך לבנות לה מרחבים ולתעל אותה. אני מאמין שכך בונים חברה וזהו תפקידם של מנהיגים. אני אינני ליברל, אך לא מכיוון שאינני אוהב אדם, אלא מכיוון שזהו יסוד האנתולוגיה שלי לגבי השאלה מהו אדם ומהי חברה. לאדם יש כוחות אבל צריך כלים כדי שהם יבואו לידי ביטוי. לא פעם אנשים לא הצליחו להביא את הכוחות שלהם לידי ביטוי בהיעדר כוח מארגן. בגטו ורשה היה כוח מארגן כדי לייצר תנועות לחימה.

יהודית גריסרו: גרשון, אני לא רוצה לעצור את הלהט, אבל זה קצת אנכרוניסטי.

גרשון הכהן: זה לא אנכרוניסטי. מיעוט קטן כפה עלינו מחשבות אחרות.

יהודית גריסרו: אני חושבת שזה ממש אנכרוניסטי לחשוב שאם כיום הם לא אוכלים לוף ולא ישנים באוהל, אז הם בהכרח לא מאמינים בערכים. עם כל הרומנטיקה למה שאנחנו חוונו, אני חושבת שאפשר לקבל את מה שחֹנָה הנוער היום באהבה גדולה, ולא לחשוב שזה פחות טוב.

גרשון הכהן: אני מאמין שאורח חיים של עבודה מביא אותנו להסתגל לסביבה שיש בה מטלות. אני מאמין שהמקום שבו היחיד משתלב בצורת פעולה מאורגנת מביא לא רק לתרומת היחיד לקבוצה, אלא זהו המקום שבו הפרט מעצב את עצמו. צה"ל הוא הכלי האחרון בחברה הישראלית שבו קיימת עדיין היכולת לארגן אותנו לעם, ולא לאוסף של בודדים.

אני מבקש להעלות פה את ההיפותזה שבמידה רבה הרציונל מדוע אינטלקטואלים ליברלים מנסים להפוך את צה"ל מצבא חובה לצבא מתנדבים מגויס בשכר, זה קשור בזה שהאליטה האשכנזית החילונית עזבה את צה"ל. הצבא הוא כלי בשימור ההגמוניה. ברגע שהם לא נמצאים שם כדי לנחס את המעמד עבור שימור ההגמוניה שלהם, בעלי הדעה מתוכם מנסים להקטין את מקומו כך שאלו שכן נמצאים שם לא יוכלו לאיים על ההגמוניה שלהם. הם עושים זאת על ידי הפיכת הצבא למשלח-יד. הם מנסים לשמר את ההגמוניה דרך הקטנת הצבא עד כדי לגיון זרים שאין לו מילה בשיח החברתי הישראלי.

ראובן גל: שמענו פה היפותזה מעניינת. נעבור כעת אל איתי ונטע, נציגי דור ה-Y בשולחן הזה.

איתי אסייג: עם חלק מהמאפיינים במצגת הזדהיתי, אך עם חלק פחות. בכיתה שלי יש המון תלמידים שרוצים להגיע רחוק מאוד בצבא. אני יודע על עצמי שאני רוצה לצאת לקצונה.

עוז אלמוג: זה עוד ישתנה במהלך השירות. האמן לי.

איתי אסייג: זו הכללה גדולה לומר שלכולם יורדת המוטיבציה לאחר שנתיים. אני לא חושב שזה מייצג את הרוב.

נטע גבאי: אני כן התחברתי לרוב הדברים במצגת, אך ישנו דבר אחד שאיתו אני לא מסכימה. אני חושבת שתהיה קריסה טוטאלית אם הצבא יהיה זה שיתגמש לקראת הדור שלנו, ולא להיפך.

איתן אדרס: אני רוצה לחזור לפוקוס. אנו מנסים לראות את התאמת מודל הגיוס למציאות שאנו חיים בה. מדינת ישראל היא עדיין מדינה בהתהוות, שחיה במציאות עולמית שיוצרת השפעות בקרבה. יחסי אזרח-מדינה, שבעבר היו מוכתבים על ידי המדינה, מוכתבים כיום על ידי האזרח לא פחות מאשר על ידי המדינה. דיוויד ברוקס כתב זאת לפני מספר ימים בניו-יורק טיימס. לדבריו, 'הכוח הגדול של האנשים הוא יכולת אי-הציות של היחידים'. כפי שכתב אלפרד הירשמן בספרו Loyalty, Voice and Exit (1970) -האדם יכול להיות נאמן ל"חנות שלו", להתלונן אם יש בידי טענות, או לקום ולעבור למתחרה. בעבר האופציה השלישית לא הייתה קיימת ביחסי אזרח-מדינה, אך כיום היא

קיימת. בתקופת הגלובליזציה הנדידה היא קלה יותר. אם לא נטפל בלכידות החברתית ובפערים העצומים, קיומה והמשכיותה של מדינת ישראל, כמדינה יהודית ודמוקרטית, מוטל בספק. לא ירחק היום שבו אזרחים "יצביעו ברגלים".

באופן ספציפי לשאלת מודל הגיוס – כיום, במציאות העולמית ובמדינת ישראל, צעיר שלא רוצה לשרת בצבא, לא ישרת. אם נרצה שמדינת ישראל תתקיים, נצטרך למצוא את הכלים המתאימים. אחד הכלים הוא החובה לשרת, שירות לאומי בעל אופי מגוון. חשוב להעמיד בפני הצבא את האפשרות לבחור את האנשים המתאימים לשירות צבאי, לכן, כל אפיקי השירות צריכים להיות תחת מטריה אחת שתקבע איפה ישרת כל יחיד.

גלעד מלאך: אני רוצה להצביע על תהליכים מקבילים ולהציב זה מול זה את צבא העם ואת 'חברת הלומדים' החרדית, שהושפעה ממנו. מדובר בשני ארגונים שהיו בעלי מטרה ממוקדת והיקף מצומצם. הסיטואציה כפתה על שני הארגונים האלו מצב חירום. שני מצבי החירום הללו יצרו אצל שני הארגונים הללו שינויים אדירים. ראשית, הם הפכו לבעלי מטרות ממוקדות וארגונים חובקי-כל. שני הארגונים הללו נמצאים לא מעט שנים במשבר ואף כמעט בסכנה קיומית. הבעיה האקוטית של שני הארגונים היא כוח אדם במצב יתר – אצל החרדים בישיבות, בצה"ל בעודף כוח אדם -- שפוגע בכלל הארגון עצמו.

בעיניי, לא צריך להגיע להכרעה בין צבא מקצועי לצבא חובה. במצב הקיים בתוך שירות החובה ניתן לבצע קיצור שירות דיפרנציאלי ברמה מסוימת, והמהלך הזה ישפר את מערכת צה"ל ויהפוך אותה לאיכותית בהרבה.

שי לין: אני חושב שנקודת ארכימדס של השינוי היא תשלום הוגן של שכר ממוצע למשרתים. זה יביא את המהססים להתגייס, כפי שאמרו כאן שאדי והאב גבראל. אני חושב שהכותרת של פרק הסיכום היא 'גיוס חובה עם תשלום הוגן' - הוא שיביא לשוויון. זה יביא גם לקיצור השירות ולהתייעלות. ומאיפה הכסף? בדיוק מאותו מקום שהולך לבזבזים, לטייקונים ולישיבות.

עוז אלמוג: שי, אני מציע להשתמש בביטוי 'תיגמול' ולא 'תשלום', כדי לשרת את המטרה.

שי לין: אתה צודק, תיגמול הולם. תיגמול ולא ניצול.

אבי בן-בסט: בדוח שלנו קראנו לזה 'תיגמול התמדה', עבור אלו שמשרתים 4 חודשים נוספים.

ראובן גל: שי, אני רוצה לשאול אותך שאלה חברית. הדעה הזו שלך -- לגבי "תשלום מיום א'", באת איתה מהבוקר. אני רוצה לדעת אם במהלך היום משהו אצלך השתנה.

שי לין: כן. אני קצת נדהם שחושבים שאפשר לתקן דברים בשביל נוסטלגיה. לרוץ עם סכין בין השיניים ולאכול לוף כל היום...

גרשון הכהן: אין לוף יותר, לא תמצא.

שי לין: זה לא ילכד את העם. נוסטלגיה זה דבר נהדר, אך בן-גוריון בהקמת המדינה לא ידע שיהיה אינטרנט. בן-גוריון לא יכול לספק לנו תשובות ונוסטלגיה היא לא התשובה.

גרשון הכהן: אני לא מצטט את בן-גוריון כמו אורתודוקס. הוא מקור השראה במובן הפרשנות.

שי לין: מה שיבטיח את קיום מדינת ישראל היא הסולידריות הפנימית וההוגנות הפנימית. תגמול הוגן לכל מי שמשרת.

נועם גבריאלי: זהו אוקסימורון ברור. או גיוס חובה או שוויון חברתי וגיבוש לאומי. מי שקורא את הכתובת על הקיר מבין שזה בלתי אפשרי יותר, והדיון הזה עזר לי להבין זאת בצורה מאוד חזקה. הדיון הזה היה מצוין עבורי כי הגעתי בתור שואל שאלות ולא משיב תשובות. הבנתי שאין תשובה חד-משמעית. בסופו של יום אני חושב שהתהליכים הם פוליטיים.

יהודית גריסרו: הקשבתי קשב רב לסקירה על דור ה-Y. אני מסרבת בתוקף לכל אמירה שיכול להשתמע ממנה שיש דור שהוא פחות טוב מהדור שלנו. אני מסכימה לגמרי שזה דור שונה ואני חושבת שהאחר והשונה הוא בהרבה מקומות יותר טוב לנו. אני שמחה שהדור של היום שפוי, מעדיף את החיים ושוקל אם הדבר הנכון בעבורו הוא למסור את נפשו. זה מלמד שהתפתחנו.

עוז אלמוג: שיעור ההתנדבות של הדור הזה, בכל העולם, הוא במגמת ירידה דרסטית. וכאשר הם מתנדבים זה בדרך כלל בשביל שורה ברזומה. הם מאד אנוכיים.

שאדי חלול: בתור ארמי ונוצרי שמסתכל על המדינה ועל דור המייסדים, אני חושב שדנים פה בדבר חשוב אך לא מתחשבים במה שקורה אצל האויב. אני חושב שהאויב רק מקצין והופך מסוכן יותר מאשר לפני 50-60 שנה. קָטִיעוֹן בעד צבא חובה, צבא העם – אני אומר: הם נלחמים בכם כעם, והעם צריך להילחם בחזרה. אם תתנהלו כפי שהתנהלו הנוצרים בלבנון, אתם תפסידו את המדינה הזו. צריך לחשוב על טובת העם ולא על טובת הדור הצעיר. גם בן-גוריון ערב הכרזת העצמאות אמר, 'אני לא יודע מה העם רוצה, אני יודע מה העם צריך'. צריך להסתכל על העדה הדרוזית שהתגבשה בגלל הגיוס לצה"ל, ונכנסה להווייה הישראלית בצורה שווה ומגובשת יותר. לצערי, טובת העם היא אינה טובת הצעירים בעם.

זאב דרורי: יש הרבה משתנים סביב הנושאים שעלו ב-4 החלקים השונים, חלקם לא באו לידי ביטוי. ראובן ואני היינו שותפים לדיון שראובן הוביל בכנס מקצועי בשיקגו בנושא חוסן לאומי. עם כל הנושא של דור ה-Y, מדינת ישראל עדיין צריכה לשמור על חוסן לאומי. החברה הישראלית, על כל המגוון שלה, חייבת להביט על עתידה ולכוון אותו בעזרת המנהיגות הפוליטית, הדמוקרטית, תוך כדי מיצוי

הפוטנציאל האפשרי בו. לא רק בשיטות הקפיטליסטיות, שבהן כל אחד לנפשו, אלא מתוך אחריות לאומית-חברתית למדינה כולה ולחברה כולה.

בוני ארד: אפתח באמירה פילוסופית שמתכתבת עם מה שאמר גרשון הכהן על טבע האדם. לפני 2500 שנה, הגדיר אריסטו את האדם כחיה הרציונלית. מה שאנו רואים כאן זה התמצית של זיהוי האינטרסים בצורה רציונלית. אנו רואים מה קורה סביבנו, חזים בהתפרקות במדינות הסובבות, מבינים מה עלול לקרות אם לא נשמור על מסגרת חזקה, ועושים זאת מתוך רצון. בדיוק מאותה סיבה שחברי דור ה-Y מזהים את המציאות בצורה מסוימת ואומרים שיחרפו נפשם עבור המשפחה, אך המדינה היא משהו ערטילאי יותר בעיניהם. הנקודה שבה מתמזגים הדברים היא האינטרס העצמי הרציונלי לחיות במקום שבו החירות לממש את עצמך ולייצר אינטרס להגן עליו, על מנת להצמיח את החירות הזו. אני רואה את עצמי כאגואיסט רציונלי ומוכן לחרף את נפשי על מנת להגן על האפשרות לשבת בפורום כזה ולחיות במקום חופשי ודמוקרטי. אם נאבד את החירות הזו, לא יהיה על מה להגן. זהו סדר הערכים שאני רואה.

ראובן גל: לפני סיכום, אני פשוט לא מאמין שהצלחנו לדחוס בכמה שעות כל כך הרבה תכנים, תפיסות והיבטים -- מאריסטו ועד איין ראנד, מבן-גוריון ועד דור ה-Y, ואני חושב שזה היה מרתק. פרופ' מי-טל אסף במשך היום את הנקודות העיקריות והוא יציג אותם כעת בפנינו.

שלמה מי-טל: הסיכום שלי הוא מאוד סובייקטיבי ולא מקיף. נתחיל באמירה של איינשטיין, 'הרבה יותר חשוב לנסח את השאלה הנכונה מלהגיע לתשובות הנכונות'. לכן, חייבים קודם כל להבין מהי בעצם השאלה בנושא של מודל הגיוס. השאלה היא לא בין צבא מתנדבים למצב הקיים, אלא אולי משהו באמצע. כשנתכנן את יום העיון, אני חושב שהשאלה שנעמיד תהיה זו: "לאור השינויים שחלו בעולם ובמזרח התיכון, לאור השינויים שחלו בארץ, בחברה ובכלכלה, ולאור השינויים שחלו בדור הצעיר, דור ה-Y -- אילו חידושים ושינויים יש להכניס למודל הגיוס הקיים?"

עלו פה היום מספר רעיונות טובים ואנסה לציין כמה מהם. ראובן פתח והסביר מדוע הכרזנו שהדיון יתקיים ברוח בן-גוריון. הוא ציטט את בן-גוריון, שאמר שצה"ל הוא לא רק גוף לוחם, אלא ישנה את פני האומה. זו השאלה המרכזית: מהו באמת תפקידו של צה"ל? מתפקיד זה נגזור את מודל הגיוס. שלמה קליש אומר שתפקידו הוא להגן על העם ולא יותר. האחרים נותנים לצבא הרבה מטלות נוספות. האמת היא שצה"ל הוא גוף בעל יכולת ביצוע וטבעי שנטיל עליו המון מטלות, כולל חברתיות. בעתיד, נתחיל אם כן בשאלה הזו: מהי באמת מטרת צה"ל, רק הגנה על העם או יותר מכך?

בפן הכלכלי בשאלת צבא המתנדבים, אני חושב שאבי מיקד את הדיון בצורה ברורה. הטיעון אומר שנצטרך צבא גדול, אך צבא מקצועי בגודל מתאים לשעת חירום הוא יקר מדי. גם כאן ישנה הנחת יסוד שצריך לבחון: האם צריך צבא גדול, והאם ניתן לקיים צבא מתנדבים גדול? הנושא השני שעלה

בדיון הכלכלי הוא צבא חובה מול צבא מתנדבים. צבא חובה הוא זול לצבא, אך יקר למשק בגלל ההוצאות החבויות. לכן, בדיון עלה שוב ושוב הטיעון שיש לשלם לחיילים שכר הולם. בנוסף, יש להימנע מתסמונת חברת החשמל. עובדי חברת החשמל מקבלים חשמל בחינם, ולכן הם צורכים פי 2 מהממוצע במשק. כיצד נביא לכך שהמשאב של חייל החובה יעלה לצבא את העלות ההולמת והנכונה?

עלה גם הנושא של יעילות ונדמה לי שהיה כאן קונצנזוס שבמצב הקיים ישנו בזבז רב בצה"ל. יהודית ציינה בעניין זה נקודה חשובה. היא אמרה, לדעתי בצדק, שלא נוכל לקיים לאורך ימים את מודל גיוס החובה, אלא אם כן נוכיח שהצבא הוא יעיל. כלומר, יעילות היא לא רק מטרה, אלא גם אמצעי כדי לאפשר קיום מודל גיוס חובה, במידה ונרצה לקיים אותו.

בנושא השוויון שעלה כאן, יהודית ציינה את בן-גוריון שכתב שמדינה שלא תובעת מנשים את אותם חובות, לא תיתן לנשים את אותן הזכויות. אני חושב שזה ניתן להכללה רחבה יותר: לאזרחי המדינה יש זכויות ורוצים שכולם יקבלו זכויות שוות, אבל יש מאזן ויש גם חובות לכל אזרח. השאלה היא האם אפשר לתת לאזרחים זכויות שוות, אם אנו לא דורשים חובות שווים? הכוונה היא לכל האזרחים -- מרונים, ארמים, דרזים, בדואים, נשים וכל השאר.

לפני הכינוס קראתי את דו"ח ועדת בן-בסט, שהוא דו"ח מאוד מרשים. כפי שאבי ציין, הצבא תמך בדו"ח הזה, כולל הרמטכ"ל. עוד שתי ועדות אישרו את ההמלצות ויש כאן המלצות מאוד סבירות, שעל חלקן דיברנו. המלצות של קיצור שירות, שכר הולם ו-וואריאציה כלשהי שבה הצבא יוכל לבחור את המועמדים המתאימים במקום שנחייב אותו לקבל את כולם. מה שמפריע לי, שלמרות שההמלצות הגיוניות ושישנה הסכמה -- כלום לא קרה. יש כאן בעיה קשה בביצוע, ביישום ההמלצות, אולי בגלל פרדוקס הסטטוס קוו. אגב, הבעיה היא לא רק במודל הגיוס, אלא באופן כללי: יש בישראל כל כך הרבה המלצות, ועדות ורעיונות, אך אנחנו כושלים בביצוע. כיצד אפשר לשפר את הביצוע?

אבי בן-בסט: אני לא רוצה לעשות פרסומת, אבל לאחרונה פרסמתי מאמר בדיוק על זה, על 32 ניסיונות לעשות רפורמה בשוק הפיננסים. בקרוב ייצא ספר במכון הישראלי לדמוקרטיה עם המאמר הזה ועם מתכון כיצד לעשות רפורמה.

גרשון הכהן: ואני אוסיף עליך, בלי מאבק מהסוג המרקסיסטי ובלי פראקסיס מהפכני, שום דבר לא ייצא מזה. זהו בדיוק הסיפור של התודעה הכחבת, וצריך לשם כך חבר'ה שמוכנים לצאת לכביש ולעשות כיכר תחריר.

ראובן גל: אני קולט בפירוש שאתם לא רוצים לסיים, אבל בכל זאת אנחנו צריכים לסגור את הדיון. שלמה, מאוד אהבתי את פתיחת הסיכום שלך -- שצריך להתחיל בניסוח נכון של השאלות. כמה

מילים על יום העיון שאנו חוזרים ומזכירים. אני חושב שעלינו לקיים יום עיון פתוח לציבור, שבו לא נציג דילמה של שירות חובה מול שירות התנדבותי, אלא שאלה פתוחה. אני מסכים להערה של עת, שאמר שאין רק ארבעה היבטים, כפי שחילקנו את הדיון בשולחן הזה, אלא הרבה יותר. וגם, שהשירות הצבאי אינו עומד בפני עצמו, אלא ישנם ערוצי שירות נוספים עבור המדינה. ביום העיון, שאותו אני רואה כהכרחי, נציג את החלופות שממש לא צריך לחפש אותן כל כך, כי הן נמצאות בשלל דו"חות קודמים. צריך להצביע מדוע החלופות הללו כל כך חיוניות ונדרשות, ואולי גם לסמן מהם החסמים שמונעים ביצועם. יום העיון צריך להיות המשך של המאמץ שנעשה היום, אבל ישתתפו בו לא רק מומחים בעלי ידע, אלא גם בעלי דעה כמו פוליטיקאים, אנשי תקשורת, מעצבי דעת קהל וגם קהל שיוכל להתרשם ולהגיב.

איתן אדרס: בקשר ליום העיון, אני חושב שנושא השאלה הוא מאוד חשוב. אם נחدد את השאלה סביב נושא השירות, ולא רק שירות בצה"ל, זה עדיין יהיה צר מדי. חייבים להתחיל מהתמונה הרחבה של יחסי אזרח-מדינה ומדינה-אזרח. אחרת, קל לאבד את הקונטקסט הרחב ממנו צומחת השאלה ואנו יכולים להגיע למקומות לא ישימים.

גרשון הכהן: זה גם לא ישים, זו שאלה הוליסטית. אתה לא יכול לדון פה בצורה טכנית, ולכן במקום הזה מגיעים לשאלת היסוד, 'מדינת ישראל, לשם מה היא קיימת?'. האם המודל שלה הוא מדינת רווחה כמו דנמרק ושבדיה, או מערכת דינמית עם שאיפה לאיחוד בפרקטיקה של חיי היום-יום. בסוף זה מביא אותך לשאלות האלה.

שי לין: לדבר באופן כללי תמיד אפשר, השאלה מה ייצא מזה. לדעתי, ביום העיון אין מקום לשום פילוסופיה. לדעתי זה צריך להיות על מודל הגיוס לצה"ל והחלופות. נקודה. חלופה אחת – המצב הקיים. חלופה שנייה – גיוס פלוס תשלום. חלופה שלישית – רק צבא מקצועי. בנוסף, לראות את החסמים ולנתח את זה בצורה תכליתית.

ראובן גל: טוב, אני מבקש לסכם. אני חושב שהיה פה דיון ברמה מאוד גבוהה -- גם מקצועית, גם תכנית וגם דינמית. אני רוצה מאוד להודות לכולכם, לכל מי שהגיע ותרם. אני רוצה להביע תודה מיוחדת לשני התלמידים הצעירים שהשתתפו איתנו ולאחל להם הצלחה בשירות הצבאי. אני מבקש להודות למור סטון, שעזר מאוד בכל ההכנות ליום הזה. ואני רוצה להודות למנהלי מוסד שמואל נאמן, שאפשרו את קיומו של היום הזה.

זאב תדמור: ראשית, רציתי להודות לכם שבאתם. שנית, רציתי להודות לשלמה ולראובן שהכינו את היום הזה. אני רוצה לומר שהייתי בחיי בהרבה מאוד דיונים מהסוג הזה, אבל אני חושב שהיום היה הדיון הטוב ביותר שאי פעם השתתפתי בו, מבחינת איכות המשתתפים, מבחינת מגוון הדעות ומבחינת תרבות הניהול והדיון.

ראובן גל: תודה רבה לכולכם.

*

*

*

חומר רקע: נתונים בין-לאומיים⁴

הגדרה:

"מודל הגיוס" מוגדר כ-

"מערכת חוקים, כללים והתנהלויות, לפיהם כוחות הצבא של מדינה מגויסים, או מתנדבים, לפיהם שלושת המרכיבים של הכוחות המזוינים נוצרים ובנויים -- שירות חובה, שירות קבע (מקצועי) ושירות מילואים".

מטרה: במסגרת כוונתנו לארגן 'שולחן עגול' בו ישתתפו מומחים בעלי ידע, מידע ועמדה לגבי כלל ההיבטים של מודל הגיוס -- חברתי, פוליטי, צבאי, אסטרטגי, כלכלי ופסיכולוגי – אנו מגישים בזאת סקירה קצרה על הנעשה בתחום זה בעולם הרחב.

רקע: במשך 37 השנים בין 1968 לבין 2005, חל שינוי גדול במודל הגיוס במדינות רבות. אחוז המדינות בעולם בהן יש גיוס חובה ירד מ-78% ב-1968, לפחות מחצי (46%) בשנת 2005. (טישילר וחדד, 2011⁵). טבלה מס' 1 מצביעה על כך שהירידה הקטנה ביותר באחוז המדינות המפעילות גיוס חובה חלה באסיה (מ-72 אחוז ל-60 אחוז מכלל המדינות), ובאפריקה (ירידה, מ-65 אחוז ל-42 אחוז). הירידה הגדולה ביותר חלה במדינות אירופה, בהן גיוס חובה ירד מ-93% מהמדינות ל-50% בלבד ובצפון ודרום אמריקה (ירידה מ-74% ל-31%). ארה"ב ביטלה גיוס חובה ב-1973. רק שש מדינות NATO, מתוך 28 (21%), עדיין מקיימות גיוס חובה.

טבלה מס' 1. מדינות עם גיוס חובה, לפי יבשת: 1968, 2005

2005			1968			יבשת
%	מדינות עם גיוס חובה	מדינות	%	מדינות עם גיוס חובה	מדינות	
60%	27	45	72%	21	29	אסיה
42%	22	53	65%	11	17	אפריקה
50%	21	42	93%	27	29	אירופה
31%	10	32	74%	17	23	אמריקה
0%	0	3	100%	2	2	אוקיאניה
46%	80	175	78%	78	100	סה"כ

מקור: טישילר וחדד, 2011

המדינות המקיימות גיוס חובה מנהיגות מגוון רחב של נהלים, החל משוויץ (גיוס חובה וכן קריאה למילואים בעת הצורך) ועד למדינות המשתמשות בגיוס חובה רק בכדי למלא "חורים" בצבא המתנדבים. חלק ממדינות NATO ביטלו גיוס חובה בתוך המלחמה הקרה. בין 13 הכלכלות

⁴ הסקירה הוכנה ע"י פרופ' שלמה מי-טל. תודה למור סטון על העיצוב והעריכה
⁵ טישילר אשר, חדד ששון, 2011. צבא חובה לעומת צבא מקצועני, השפעת שיטת הגיוס על העוצמה הצבאית של מדינת ישראל. פורום קיסריה, מושב "צעירים: גילאי 18-22 – מתגייסים במודל אחר".

הגדולות ביותר בעולם -- רק סין, בחזיל, רוסיה מקסיקו ודרום קוריאה מקיימות גיוס חובה. (ראו טבלה מס' 2).

טבלה מס' 2. גיוס חובה ב-13 הכלכלות הגדולות בעולם

מדינה	תוצר מקומי גולמי (\$)	קיים גיוס חובה?
ארצות הברית	16,245	לא (משנת 1973)
סין	8,221	כן
יפן	5,960	לא
גרמניה	3,430	לא (משנת 2011)
צרפת	2,614	לא
בחזיל	2,253	כן
בריטניה	2,477	לא (משנת 1963)
איטליה	2,014	לא
רוסיה	2,030	כן
הודו	1,842	לא
קנדה	1,821	לא
מקסיקו	1,177	כן
דרום קוריאה	1,130	כן

טבלה מס' 3 מראה עבור כל אחת מ-29 חברות ה-EU (פלוס שוויץ), האם קיים גיוס חובה ואם כן, מהו אורך שירות החובה. לרוב, שירות החובה במדינות אלו נע בין 4 ל-12 חודשים.

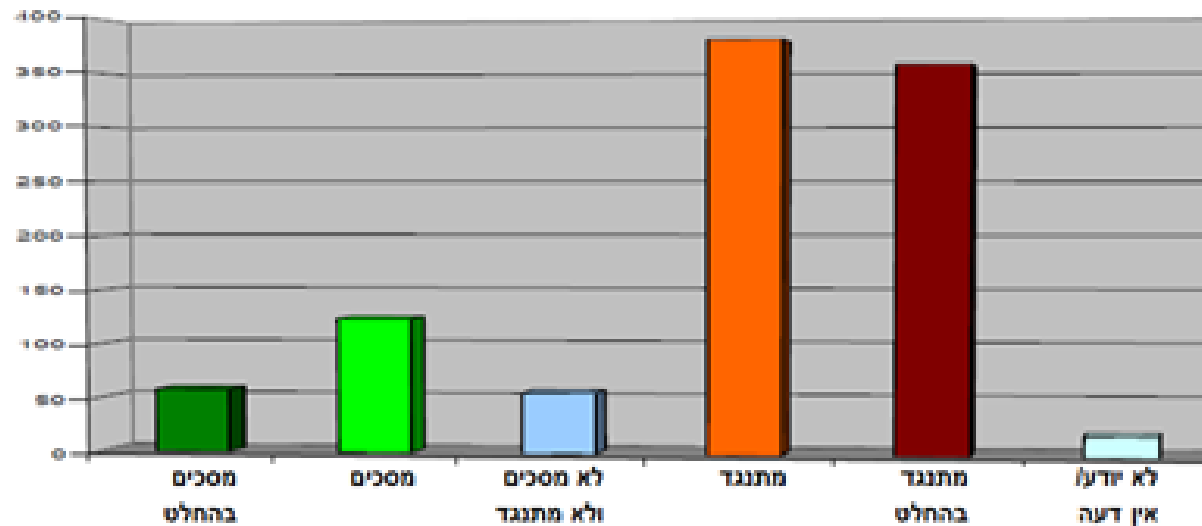
טבלה מס' 3. גיוס חובה ב-29 מדינות האיחוד האירופי (+ שוויץ)

מדינה	קיים גיוס חובה?	משך השירות	ביטול גיוס החובה
אוסטריה	כן	6 חודשים	
בלגיה	לא		1994
בולגריה	לא		2008
קרואטיה	לא		2012
קפריסין	כן	25 חודשים	
צ'כיה	לא		2012
דנמרק	כן	4-12 חודשים	
אסטוניה	כן	8-11 חודשים	
פינלנד	כן	6-12 חודשים	
צרפת	לא		2012
גרמניה	לא		2011
יוון	כן	12 חודשים	
הונגריה	לא		2012
אירלנד	לא		
איטליה	לא		
לטביה	לא		2008
ליטא	לא		
לוקסמבורג	לא		
מלטה	לא		
הולנד	לא		
נורבגיה	כן	12 חודשים	
פולין	לא		2009
פורטוגל	לא		
רומניה	לא		2006
סלובקיה	לא		2006
סלובניה	לא		2003
ספרד	לא		
שבדיה	לא		2010
שוויץ	כן	260 ימים	
בריטניה	לא		

סקר עמדות הציבור ביחס לצה"ל

מכון ירושלים לחקר שווקים ערך סקר רב-שנתי מתמשך העוקב אחר עמדות הציבור בנושאי חברה וכלכלה. הסקר האחרון נערך על ידי המכון במאי 2010 באמצעות מכון דחף בקרב 992 בני אדם, המהווים מדרגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל. הסקר כלל שאלות לבחור עמדות בנושאים הקשורים בצבא, אמון בפקוד הצבא, שירות החובה, היחס ל"סרבנים" ול"משתמטים" ומקצועיות הצבא. מתוך הסקר נתמקד במספר שאלות מרכזיות ובמשמעותן.

התפלגות היחס להעברת צה"ל לצבא מתנדבים בלי גיוס חובה

קישורים למאמרים בנושא מודל הגיוס לצה"ל

- <http://www.haaretz.co.il/opinions/1.1929690> - כתבה בעיתון "הארץ". שוויון בנטל, אסון לצה"ל. מאת הח"כ לשעבר אורי אבנרי.
- <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/271958> - כתבה בערוץ 7. גיוס חובה – בזכות ופגיעה בתפקוד הצבא. מאת **בועז ארד**, מנהל מרכז איין ראנד בישראל.
- <http://www.jims-israel.org/pdf/PParmy.pdf> - צבא מקצועי לישראל. מאת **בועז ארד**, דובר התנועה הליברלית החדשה, לשעבר עמית מחקר ודובר במכון ירושלים לחקר שווקים.
- www.youtube.com/watch?v=xFOdk9-pDxE - סרטון קצר. הויכוח על דמותו של צה"ל – **בועז ארד**, מנהל מרכז איין ראנד בישראל, ואלוף **גרשון הכהן**, מפקד הגיס המטכ"לי.
- <http://afs.sagepub.com/content/38/1/92.abstract> – ז'ורנל Armed Forces & Society - *The Individual's Level of Globalism and Citizen Commitment to the State*. מאת **איתן אדרס**, חוקר השפעות הגלובליזציה בביה"ס למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה.
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.1746739> - כתבה בעיתון "הארץ". הפתרון הפשוט לשוויון בנטל: צבא מקצועי. מאת **אלוף בן**, פרשן מדיני ועורך עיתון "הארץ".
- <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/2/109702.pdf> - כתבה בעיתון "מערכות". בזכות גיוס ברנני. מאת אל"מ (מיל.) **שמואל גורדון**, היסטוריון צבאי וממפקדי חיל האוויר.
- <http://blog.idfpro.org/2009/07/blog-post.html> - כתבה באתר **התנועה לצבא מקצועי**. דו"ח ועדת שפר נחשף: צה"ל לא רוצה להמשיך להיות צבא העם.
- <http://www.kav.org.il/100994/921> - פרק באתר "קו ישר". המאמר מאת **מוטי (מרק) היינריך**, בוגר הטכניון בחיפה (הנדסה) ואוניברסיטת תל אביב (MBA מנהל עסקים).
- http://www.yadlashiryon.com/show_item.asp?levelId=64565&itemId=3822&itemType=0 - כתבה באתר "יד לשריון". לשרת בצה"ל זו מתנה גדולה מאוד, לא כל אחד ראוי לה. ראיון עם אלוף **גרשון הכהן**, מפקד הגיס המטכ"לי.
- <http://www.idi.org.il/media/538942/%D7%A6%D7%91%D7%90%20%D7%97%D7%95%D7%91%D7%94%20%D7%9C%D7%A2%D7%95%D7%9E%D7%AA%20%D7%A6%D7%91%D7%90%20%D7%9E%D7%A7%D7%A6%D7%95%D7%A2%D7%99%20-%20%D7%90%D7%A9%D7%A8%20%D7%98%D7%99%D7%A9%D7%9C%D7%A8%20%D7%95%D7%A9%D7%A9%D7%95%D7%9F%20%D7%97%D7%93%D7%93.pdf> - צבא חובה לעומת צבא מקצועי: השפעת שיטת הגיוס על העוצמה הצבאית של מדינת ישראל. מאת פרופ' **אשר טישלר**, ראש המכון לניהול אסטרטגי באוניברסיטת תל-אביב ודיקן הפקולטה לניהול, **וששון חדד**, רמ"ח תקציבים בזרוע היבשה בצה"ל.
- הסדרה התיעודית "צבא העם", הבוחנת את הקשר הסימביוטי וההדוק בין הצבא לחברה האזרחית, בדמוקרטיה הישראלית. בבימויו של **חיים יבין**, חתן פרס ישראל לתקשורת.

פרק 1: http://reshet.tv/Shows/Documentary_Films/Video/.aspx?vml=191468

פרק 2: http://reshet.tv/Shows/Documentary_Films/videomarklist,195366 (במיוחד מדקה 2:26 ועד דקה 5:45).

פרק 3: http://reshet.tv/Shows/Documentary_Films/videomarklist,191997

- אחרונות". תנו לצה"ל לבחור את מי לגייס. מאת **יוסי יהושע**, כתב "ידיעות אחרונות" לענייני צבא. <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4485776,00.html> - כתבה בעיתון "ידיעות אחרונות". צה"ל, מצבא העם לצבא מקצועי. מאת פרופ' **סטיוארט כהן**, פרופסור מן המניין במחלקה למדעי המדינה באוניברסיטת בר אילן, וד"ר **אילן סולימאן**, ממייסדי רשות החשמל.
- סיימולציה של תשלום שכר ממוצע לכל חיילי החובה. מאת פרופ' **שי לין**, מומחה לבריאות הציבור ולניהול רפואי, סא"ל במילואים ובעבר מפקד גדוד רפואה. כיום דיקן הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות באוניברסיטת חיפה. <http://www.israel-sociology.org.il/uploadimages/6.pdf> -
- **ההגנה של ארצות הברית. Myths versus Facts.** <http://www.defense.gov/news/Dec2005/d20051213mythfact.pdf> - מאמר באתר **משרד**
- <http://www.bbc.com/news/world-asia-25085323> - כתבה באתר ה-BBC. *Can Taiwan's Military Become a Voluntary Force?*. מאת **סינדי סוי**.
- *The Case for the Draft*. כתבה במגזין ה-Washington Monthly. מאת **פיליפ קרט**, קצין לשעבר בצבא ארצות-הברית, ו**פול גלסטריס**, העורך הראשי של המגזין Washington Monthly.
- <http://www.rand.org/pubs/monographs/MG265.html> - אתר מרכז איין ראנד. *I Want You! The Evolution of All-Volunteer Force*. מאת **ברנרד ד. רוטקר**, עמית בכיר במרכז איין ראנד בושינגטון.
- <http://www.israel-sociology.org.il/uploadimages/2.pdf> - נשים בצבא מקצועי: ההשלכות המגדריות של המעבר לצבא מקצועי בישראל. מאת ד"ר **אורנה ששון-לוי**, חוקרת במחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטת בר אילן.
- www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2024.html - נתונים של אתר ה-CIA אודות מודלי גיוס במדינות העולם.

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית
הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל
טל. 04-8292329, פקס 04-8231889
קרית הטכניון, חיפה 32000
www.neaman.org.il